

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

Pohled na problematiku sexuality a sexuální
výchovy v organizaci Junák – český skaut, z. s.

Insight to Sexuality and Sex Education in the organization Junák – český skaut, z. s.

Bakalářská diplomová práce

Autor: Mgr. Marie Cahlíková

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Dana Štěrbová. Ph.D.

Olomouc

2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou prací na téma: „Pohled na problematiku sexuality a sexuální výchovy v organizaci Junák – český skaut, z. s.“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 9. 4. 2020

Podpis

Poděkování

V první řadě děkuji za odborné vedení doc. Daně Štěrbové, Ph.D., jejíž komentáře a četné sdílení myšlenek bylo pro mě cenné při tvoření této práce. Ráda bych na tomto místě poděkovala svému manželovi za jeho vytrvalou podporu po celou dobu studia. A v neposlední řadě děkuji respondentům, zapojeným do výzkumné části práce za jejich ochotu i čas.

OBSAH

OBSAH	8
ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	6
1 VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE	7
1.1 <i>Mladší školní věk</i>	7
1.2 <i>Starší školní věk</i>	11
2 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA	17
2.1 <i>Definování základních pojmů</i>	18
2.2 <i>Sexuální výchova v rodině</i>	20
2.3 <i>Sexuální výchova ve škole</i>	21
2.4 <i>Média a sexuální výchova</i>	24
2.5 <i>Role vrstevníků v sexuální výchově</i>	26
3 SKAUTING	27
3.1 <i>Skauting ve světě</i>	27
3.2 <i>Skauting na území České republiky</i>	29
3.3 <i>Pohled organizace na sexualitu a sexuální výchovu</i>	32
VÝZKUMNÁ ČÁST	36
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	37
5 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY	38
5.1 <i>Aplikovaná metodika</i>	38
5.2 <i>Výzkumný plán a jeho popis</i>	40
6 VÝZKUMNÝ SOUBOR A JEHO CHARAKTERISTIKY	44
6.1 <i>Etické hledisko a ochrana soukromí</i>	45
6.2 <i>Charakteristiky výzkumného souboru</i>	45
7 ANALÝZA DAT	47
8 DISKUZE	57
9 ZÁVĚR	62
SOUHRN	63
LITERATURA	66
PŘÍLOHY	76

ÚVOD

Sexuální výchova je jedna z nejkontroverznějších oblastí, ve které jsou děti vzdělávány, ať už se jedná o školu či jinou instituci. Vzhledem k tomu, že sexualita je velmi individuální a intimní, není s podivem, že téma sexuální výchovy vzbuzuje o tolik větší diskuzi v české společnosti než třeba probírání hornin v přírodopisu. Od edukační sexuální výchovy, která je nedílnou částí celé výchovy jedince, nemusíme ujit příliš daleko k roli preventivní. Specifičtěji k prevenci týrání, zneužívání a zanedbávání dětí v rodinách či organizacích. Mezi výchovné organizace se hlásí i celosvětové skautské hnutí. Stejně jako rodiny, či školy se toto hnutí vyrovnává s diskuzí o (ne)zařazení sexuální výchovy do činnosti. V minulosti se také ukázala zranitelná místa, například právě ve formě zneužívání dětí dospělými. I nadále jsou mediálně diskutovány nejen české případy (Šácha, Bachorík, & Hosenseidlová, 2013), ale i zahraniční. Pravděpodobně nejvíce se aktuálně s tématem vyrovnávají Boy Scout of America, kteří problémy nyní řeší a vyzývají oběti násilí k promluvení, zároveň ale vyhlásili insolvenční vlastního majetku (Milman, 2020).

Diskuze o zařazení sexuální výchovy do školních osnov si pomatují již v době mého dětství a adolescence, což zpětně potvrzují i články a vzniklé legislativní normy. Později se mě téma dotklo především při práci s dětmi v dětských organizacích a provázely mě otázky, jak zajistit bezpečí pro naše „klienty“ z řad dětí či jak s tématem správně pracovat. Zájem i aktuální dobrovolnická práce se pro mě tedy spojily v jedno a výsledkem je tato bakalářská práce, kterou nadále plánuji rozšiřovat.

Předmětem práce je pohled vedoucích na sexualitu a sexuální výchovu při práci se skauty a skautkami v organizaci Junák – český skaut, z. s.. Následující teoretická část shrnuje hlavní poznatky z vývojové psychologie, na které se specificky vzhledem k výzkumné části navrhuje témata týkající se sexuality a sexuální výchovy a oblastí volnočasového hnutí skautingu. Výzkumný záměr práce je zjistit a popsat pohled vedoucích na téma sexuality a sexuální výchovy v největší české volnočasové a výchovné organizaci v České republice. Zjišťování proběhlo formou rozhovorů u šesti dobrovolných účastníků výzkumu, skautských vedoucích. Během rozhovorů byly kladeny otázky nejen zda má být sexuální výchova součástí skautské výchovy, ale i dotazy týkající se výchovných situací souvisejících s tématem nebo jakou podporu by respondenti uvítali při své činnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vývojová psychologie

V první kapitole teoretické části budou shrnuty základní poznatky z oblasti vývojové psychologie s hlavním zaměřením na věk od šesti do patnácti let života. Období můžeme socio-kulturně zaštitit jako dobu povinné školní docházky v České republice. Jedná se také o hlavní období, kterému se věnuje skautská výchova. Stejně tak jako u vývojové psychologie, lze i ve skautské organizaci hledat výchovné skupiny před šestým rokem a po roce patnáctém, ale ty nejsou stěžejní pro tuto práci. Teoretické ukotvení mladšího školního věku uvede do kontextu pro tuto práci podstatnější období druhé, starší školní věk.

Vývoj lidského jedince je popisován z pohledu anatomie, fyziologie, sociologie či dalších disciplín. Vývojová psychologie se pokouší o interdisciplinární přístup k člověku, který integruje různé systémy a pokouší se o zodpovězení hlavních otázek, kterými jsou „příčinné souvislosti a zákonitosti vzniku a vývoje psychických procesů (...) a vlastností člověka (...), snaží se definovat normu a patologii“ (Thorová, 2015). Nový člověk přicházející na svět je ovlivňován celou řadou faktorů již v prenatální fázi. Dynamický růst, vývoj a rozvoj schopností jsou rozčleněny do dílčích vývojových období. V každém popsaném období se pokoušíme nalézt znaky shodné pro všechny a opomíjíme individuální rozdíly jednotlivce.

1.1 Mladší školní věk

Langmeier a Krejčířová (2006) vymezují mladší školní věk vstupem na základní školu – tedy 6 - 7 let a předpokládají trvání do 11 roku života. Navazuje etapa pubescence nebo také starší školní věk. Jiné dělení školního věku uvádí Vágnerová (2014), období člení do tří období – raný (6 – 9 let), střední (9 – 11) a starší školní věk (trvajících do konce základní školy). Poslední zmíněné období se ale podle autorky překrývá s dospíváním, adolescencí, kterou vymezuje věkovým intervalem od 10 do 20 let.

V následujícím textu budou představeny čtyři dimenze člověka v období od šesti do jedenácti let. Nejprve bude popsán tělesný vývoj, následně stručně přiblížíme psychický vývoj a navážeme sociálním vývojem zásadně ovlivněným vstupem do školy. Poslední podkapitola nazvaná sexualita přiblíží dítě a jeho poznávanou sexuální identitu. Všechny informace se setkávají a vytváří komplexní obraz dítěte.

1.1.1 Tělesný vývoj

Oproti předešlým obdobím dochází ke zpomalení růstu těla, současně přibývá množství podkožního tuku. Nastává změna poměru těla a hlavy, podoba těla se začíná více přibližovat proporcím dospělého člověka. U dětí je patrné zlepšení motorické koordinace, nárůst svalové hmoty a zvýšení síly (Thorová, 2015). Pro demonstraci tohoto procesu růstu uveďme, že v sedmém roce života mívají průměrně chlapci 24 kg a měří 125 cm, výška dívek je průměrně 124 cm, tělesná váha průměrně 24 kg (Státní zdravotní ústav, 2018).

Období mladšího školního věku je někdy označováno jako zlatý věk motorického učení (Vágnerová, 2014). Důvodem pro toto označení je popsání posun v obratnosti, koordinaci, vytrvalosti i rychlosti. Společně s rozvíjející se hrubou motorikou můžeme pozorovat i rozvoj jemné motoriky. Stimulujícími činnostmi pro jemnou motoriku jsou výtvarná výchova, hra na hudební nástroj nebo pomoc v domácnosti. Jako problematická se může jevit kolísavá pozornost a rychlejší unavitelnost, která souvisí s prudkým vývojem nervové soustavy (Ferreira, Godinez, Gabbard, Vieira, & Caçola, 2018; Thorová, 2015; Vágnerová, 2014).

Rozvoj jedince je patrný i v porozumění informacím získaných skrze zrak a sluch, začíná pravolevá orientace a schopnost porozumět přijímaným náročnějším úkolům (Thorová, 2015). Zlepšuje se také vidění na blízko a schopnost akomodace oční čočky, což prodlužuje délku pozornosti (Vágnerová, 2014). Děti v mladším školním věku dokáží lépe zpracovávat zrakové vjemy, oční pohyby jsou koordinovanější. Dítě dokáže například nacházet v celku části, identifikovat detaily a seřadit je podle požadované posloupnosti (Langmeier & Krejčířová, 2006; Vágnerová, 2014).

Senzomotorická koordinace, především propojení pohybů očí a ruky, pak umožňuje psaní, kresbu a další jemné pohyby. Sluchové vnímání je zaměřeno spíše na celek, tedy vnímání slova, a nikoliv jeho jednotlivých hlásek, což se postupně, právě v tomto období, mění. Podstatnou se proto jeví také rytmizace textu a vnímání časové posloupnosti textů. „Ve školním věku nabývají na významu koordinace a integrace různých způsobů vnímání, především zrakového a sluchového, protože mnohé činnosti vyžadují účast obou modalit“ (Vágnerová, 2014, s. 266).

1.1.2 Psychický vývoj

Podle teorie Piageta zaznamenává dítě výrazný rozvoj myšlení, přesněji je to fáze konkrétních logických operací. V praxi toto stádium ukazuje na schopnost úsudku bez viděné závislosti s předešlým krokem. „Dítě je schopno různých transformací v mysli současně – může chápat identitu (nic jsme nepřidali, nic neubrali), zvratnost (reverzibilitu – můžeme korálky přesypat zpátky), vzájemné spojení různých myšlenkových procesů do jedné sekvence (posouzení výšky a šířky skleničky) apod.“ (Langmeier & Krejčířová, 2006, s. 125). Myšlení je vázáno na realitu a je zaměřeno na poznávání skutečného světa, zcela chybí abstraktní myšlení. Ideálně dítě vychází z vlastní zkušenosti, preferuje možnost vyzkoušení si na sobě (Klusák, 2014; Vágnerová, 2014).

Zásadní změny, které s sebou přináší vstup do školního prostředí, provází i mnoho dalších změn v kognitivním vývoji. U dětí byl v tomto období zaznamenán dynamický rozvoj paměti, se kterým souvisí nejen počet osvojených slov, ale i reprodukce naučené látky ve školním prostředí. Schopnost učení se rozvíjí o přijímání více aspektů učební látky a narůstá porozumění složitějším zadáním. U žáka probíhá osvojování strategií učení, které dále podporují proces poznávání. V souvislosti se vstupem do školy přibývá požadavek samostatnosti a nutné organizace vlastního času (Langmeier & Krejčířová, 2006; Thorová, 2015; Vágnerová, 2014).

S významným vlivem okolního prostředí se utváří sebepojetí, formuje se sebeúcta a sebevědomí každého jedince. S postupem času se dítě učí zvládat nové stresové situace a s podporou nejčastěji rodičů zvládá jejich řešení (Thorová, 2015). Prozatím není vyvinuta frustrační tolerance. Lepšímu zvládnutí se u jednotlivce těší také sebeovládání v emočně náročnějších okamžicích. Regulace vlastních emocí je dobře přijímána okolními dětmi, naopak impulzivní děti nebývají ve skupině tolik oblíbeny (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Při jakékoliv činnosti je vyžadována absolutní spravedlnost a dodržování pravidel (Thorová, 2015). Kohlbergova teorie morálního vývoje popisující tři stupně vývoje nedokáže přiřadit k mladšímu školnímu období žádnou konkrétní fázi a Langmeier s Krejčířová (2006) konstatují velké inter-individuální rozdíly jednotlivců. Pro správný rozvoj je důležitá hra, při níž se objevují složitější pravidla a zapojeno je v ní i více účastníků, ať už organizovaně ve škole nebo neorganizovaně ve volném čase. Z her v tomto období ustoupilo magické myšlení a omezuje se i fantazie (Mottweiler & Taylor, 2014; Thorová, 2015).

1.1.3 Sociální vývoj

Teorie psychosociálního vývoje od Eriksona (2014) přiřazuje k mladšímu školnímu věku hlavní získanou cnost – snahu nebo také schopnost. Pro sebezpotvrzení jedince slouží jeho vlastní výkon a zažije-li neúspěch, dostaví se pocit méněcennosti. Podstatnou roli hraje posouzení výkonu dalšími lidmi, kteří nabízejí potvrzení nastavených hodnot. V tomto období probíhá souboj mezi přičinlivostí a inferioritou (Erikson, 2014; Vágnerová, 2014).

Nejdůležitější roli i nadále hraje rodinné zázemí, ke kterému se v tomto období výrazným dílem přidává škola a postupně také vrstevnická skupina. Vágnerová (2014) popisuje vstup do školy jako období oficiálního vstupu do společnosti. Škola dále determinuje dítě v dalším společenském uplatnění, ke kterému předává potřebné kompetence. Vztahy se stejně starými dětmi umožňují navazování odlišných vazeb a získávání jiných dovedností než ve skupinách vedených dospělými (Vágnerová, 2014). Ve skupině dětí si jedinec osvojuje důležité sociální reakce – například pomoc slabším, vzájemná pomoc nebo soutěžení. Za přítomnosti dospělého jsou sociální interakce mezi dětmi regulovány. Ve skupině se dítě učí rozumět potřebám osob ve svém okolí, přáním či názorům odlišným od vlastního pohledu (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Prostředí rodiny je pro jedince bezpečným základem, kam se vrací po splnění povinností. Mezi hlavní společné znaky rodiny patří sdílená historie a vlastní rituály této malé sociální skupiny. Mezi členy rodiny bývají obvykle řazeni rodiče se sourozenci, ke kterým v některých případech přibývají i prarodiče a další členové vyskytující se v domácnosti (Grossman, Richer, Charmaraman, Ceder, & Erkut, 2018; Vágnerová, 2014). Rodiče nadále naplňují všechny potřeby dítěte a jsou trvale přítomni v životě dítěte. V uvedeném popisu funkcí rodiny se jedná o ideální případ, který nemusí být z různých důvodů naplněn.

Rodiče jsou pro dítě reálným vzorem, od něhož dítě skrze nápodobu či identifikaci přejímá své chování. Přispívají také k naplnění potřeby smysluplného učení a jsou zdrojem emoční opory (Thorová, 2015). Nadále zastávají rozhodující vliv na život dítěte v podobě výběru školy nebo rozhodování o volném čase. „Rodiče ovlivňují uspokojování potřeby seberealizace. Mohou tak činit jednak prostřednictvím svých požadavků na dítě, výběrem aktivit, které považují za důležité, ale hlavně svým hodnocením“ (Vágnerová, 2014, s. 314). Dítě se více identifikuje s rodičem stejného pohlaví, který se stává vzorem pro budoucí život.

1.1.4 Sexualita

Psychosexuální vývoj osobnosti popsany Freudem a zaměřující se na přesun libida do různých částí těla zařazuje mladší školní věk do stádia latence. Pro období je charakteristický úbytek zájmu o sexuální podněty a zaměření na jiné zájmy. Dítě projevuje zájem o okolní osoby a rozvíjí s nimi vztahy. Podle Vágnerové (2014) k latentní fázi v dnešní době nedochází, a to z různých důvodů, které autorka blíže nespecifikuje, konstatuje pouze změnu oproti období kdy žil Freud. Janošová (2008) píše, že fáze latence je značně podmíněna kulturním prostředím a podmínkami ve společnosti. Domnívá se, že zájem o sexualitu nemizí, ale spíše se přesouvá do soukromí.

Podle Langmeiera s Krejčířovou (2006) dochází až ve věku osmi let k porozumění vlastní sexuální identity a ještě později, přibližně kolem jedenáctého roku přichází porozumění obecnému rozlišení rozdílů pohlaví. Podle Janošové (2008) dochází u žáků v mladším školním věku k největší rigiditě rodové stereotypie. S věkem naopak přibývá flexibilita ve vnímání informací vymykajících se vnímané normě. V rodině se dítě více identifikuje s rodičem stejného pohlaví, za předpokladu přítomnosti rodiče a jeho pozitivní identifikace k dítěti.

V mladším školním věku projevují děti jednoho pohlaví dětem opačného pohlaví nižší solidaritu než členům stejného rodu. Projevování erotického nebo partnerského zájmu o druhé pohlaví probíhá nejprve škádlením, pošťuchováním, posměšky (Janošová, 2008). Dochází k navazování párových vztahů napodobujících romantické chování až zamilovanost. Takovéto romantické chování dvojce je pak často dáváno veřejně najevo například během přestávek ve škole. Vzor tohoto chování lze pozorovat v masmédiích, kde se velmi často i v dětských filmech klade důraz na silný partnerský vztah. V kolektivu třídy ale nadále převládá dělení do skupin podle pohlaví (Janošová, 2008; Thorová, 2015).

1.2 Starší školní věk

Starší školní věk je často řazen do kategorie adolescence, kterou autoři dále člení na dílčí fáze. Langmeier s Krejčířovou (2006) období dospívání dělí na část pubescentní od 11 do 15 let. Tu dále specifikují na první a druhou dělicí od sebe menstruací případně poluci okolo 13. roku. Na pubescenci pak navazuje adolescence vymezená přibližně od 15 do 22 let, při které je dosažena reprodukční zralost (Langmeier & Krejčířová, 2006). Marie Vágnerová (2014) ve své knize hovoří o období dospívání, nebo-li rané adolescenci,

s typickou změnou v tělesném vývoji. Na toto období podle Vágnerové dále navazuje pozdní adolescence s koncem přibližně v 20. roce života jedince. Porovnání historických dat přineslo zjištění, že se zkracuje období dětství a současně je zaznamenáván pozdější nástup dospělosti (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Kapitola o starším školním věku se primárně zaměří na věk od 11 do 15 let, který odpovídá přibližně druhému stupni základní školy. Obdobně jako v předešlé kapitole jsou informace rozčleněny do čtyř dílčích částí – tělesný, psychický a sociální vývoj a sexualita. Dělení informací pod jednotlivé oblasti je spíše orientační a stejně jako u předešlé podkapitoly je nutno na jedince nahlížet komplexním holistickým přístupem individuálně se odlišujícím od stanovené normy v závislosti na různorodých faktorech.

Stručně lze starší školní věk vymezit jako pubescenci, v českém jazyce je více používáno označení puberta. Nastává začátek separačního procesu od rodičů, kdy u jedinců dochází k různě velkému bouření. Nadále nabývá na významu vrstevnická skupina oproti autoritám pedagogů či rodičů. Tělesné dospívání s formováním identity a sexuality provází potřeba akceptace vlastního vzhledu, vyrovnání se s tělesnými změnami a další sebe přijímající a sebe identifikační procesy hledání vlastní osobnosti (Thorová, 2015).

1.2.1 Tělesný vývoj

Pubertální spurt označuje opětovné zrychlení tělesných změn v životě dítěte. Obzvláště končetiny rostou rychleji a vytvářejí dojem nekoordinovanosti pohybů. V 15. roce chlapci dosahují průměrné váhy 59 kg a výšky 174 cm. Dívky mají průměrné hodnoty výšky 165 cm a váhy 55 kg (Státní zdravotní ústav, 2018). Data středních hodnot výšky a váhy v sedmém roce z předešlé kapitoly a průměrných hodnot v patnáctém roce můžeme porovnat a zjistíme, že popisované období školní docházky je dobou velkého tělesného rozvoje. (Langmeier & Krejčířová, 2006; Thorová, 2015).

Dalším významným znakem období je pohlavní zrání. Postupně a s individuálními rozdíly se objevují sekundární pohlavní znaky – akné, pocení a další. U dívek je zaznamenán vývoj prsů (telarché), ochlupení (pubarché) a přibližně ve 13. letech přichází první menstruace (Koliba, Weiss, Němec, & Dibonová, 2019; Sloboda, 2016). Později než dívky dospívají chlapci. Pro hochy je charakteristický růst hrtanových chrupavek, což způsobí změnu hloubky a barvy hlasu. Dalším mužským znakem je růst genitálu (zvětšování penisu a varlat), ochlupení a vousů (Janošová, 2008; Vágnerová, 2014).

Adolescent všechny změny svého těla bedlivě sleduje a zkoumá možnosti vlastního těla. Podle Janošové (2008) mívají dříve vyspělé dívky nižší sebevědomí a častěji se u nich mohou vyskytnout deprese než u dívek, které dospějí později. Naopak je tomu u chlapců, později vyspělí hoši mívají nižší sebevědomí než jejich dříve vyvinutí vrstevníci. Větší pozornost je při dospívání věnována dívkám, na které jsou kladeny také větší genderové nároky. Období je pojmenováváno jako rizikové pro rozvoj mentální anorexie, obzvláště interval mezi 13tým až 16tým rokem života (Janošová, 2008; Tatangelo & Ricciardelli, 2017; Thorová, 2015).

Pro období staršího školního věku je charakteristická diferenciacce a přestavba motoriky. Koordinaci pohybů znesnadňuje akcelerovaný růst, který se může projevit například menší čitelností adolescentem psaného textu. Pohyby postupně nabývají ekonomičtějšího a přesnějšiho provedení, a to v závislosti na tělesném vývoji. Projevuje se schopnost předvídání vlastních pohybů i používaných pomůcek (například při sportech jako tenis). Mezi nově rozvinuté dovednosti patří rychlost, rovnováha i síla. (Langmeier & Krejčířová, 2006; Thorová, 2015).

1.2.2 Psychický vývoj

Piagetova teorie přiřazuje k období pubescence poslední stádium, a to období formálních operací. Pro tuto fázi je charakteristickou schopností znovu využít myšlenkové operace při dalších operacích (Klusák, 2014; Vágnerová, 2014). Myšlení je pružnější, probíhá v komplexnějších celcích a systematických uskupeních. Nabytá schopnost abstraktního uvažování umožňuje nadhled nad řešenou situací z jiného úhlu. Většímu pochopení se těší i relativnost. Pubescenti zaujímají postupně multidimenzionální perspektivu na sebe i své okolí. Učení probíhá za pomoci složitějších logických souvislostí, vybudován je systém osvojování nových informací. Dítě se v období pubescence učí systematickému plánování a hypotetickému uvažování (Klusák, 2014; Thorová, 2015).

Postupně probíhá formování osobní identity skrze nástroje jako jsou introspekce a sebereflexe. Často můžeme v období puberty pozorovat přecenění vlastní důležitosti, nazýváno též egocentrismus, které může být správně usměrněno funkčním rodinným zázemím. „Otevřenost a přiměřená pozornost dospívání v rodině pravděpodobně zlepšuje i sebepojetí a sebepřijetí dívky“ (Janošová, 2008, s. 199). Emoce pubescentů jsou popisovány jako veskrze pozitivní, ale často bouřlivé. Výše popsaná schopnost sebereflexe se dotýká i emocí, které již dokáže správně vyvinutý jedinec pojmenovat či rozvíjet. Vůči pečující osobě

se pubescent vymezuje, zaujímá vlastní postoj schopný integrovat více náhledů. Tento proces utváření sebepojetí, zaměření se na vlastní osobu a zhodnocení jejich kvalit i nedostatků je nutný pro další rozhodování. Přibližně ve 14 letech nebo později je také intenzivně zvažována budoucí profesní kariéra. K tomuto rozhodnutí žáci přistupují především na základě vlivů okolí a vlastních zájmů (Blatný, 2016; Poledňová, 2009).

Méně nápadný, ale i nadále pokračující rozvoj řeči se projevuje například ve schopnosti literárně popsat vlastní zkušenosti za pomoci zvětšující se slovní zásoby, složitějšího syntaxu a využití abstraktních označení. Ke zlepšení dochází v oblasti metakomunikace, jedinec rozumí slovním hříčkám, nadsázce i metaforickým označením (Langmeier & Krejčířová, 2006). Rozvoj schopností se projevuje i ve výběru volnočasových aktivit a zájmů, mezi které si jedinec vybírá například četbu, poslech hudby, kinematografii, divadlo a další (Langmeier & Krejčířová, 2006). Volnočasové aktivity jsou více vybírány přímo dětmi, částečně tak klesá vliv rodičů. Na závěr konstatujeme, že se jedná o období, ve kterém dochází k nárůstu počtu různých psychických onemocnění (Janošová, 2008; Šilerová, 2010).

1.2.3 Sociální vývoj

Podle Erika Eriksona (2014) v období adolescence (se začátkem v pubescenci okolo 12 roku) je hlavní získávanou cností věrnost. Adolescent hledá vlastní identitu, naproti které stojí konfúze rolí. Hledání identity zahrnuje sebevymezení, hledání odpovědí na otázky související s vlastní existencí, stejně tak dochází ke zkoušení nového, souběžně s odmítnutím tradičního. V tomto období může jedinec zažívat pocity nejistoty. V rovině významných vztahů stanovuje psychosociální teorie hlavní roli vrstevníkům (Erikson, 2014; Vágnerová, 2014).

Již zmíněný rozvoj vrstevnických vztahů, které nabývají na důležitosti a ovlivňují další chování jedince, poskytují mu zpětnou vazbu, emoční podporu a rozvíjí jeho potenciál. Vztah k rodičům je z asymetrického přeměňován na více demokratický s nutnou vzájemnou komunikací. Projevuje se také rozpolcenost vztahu pubescenta k vlastním rodičům. V tomto období jsou děti stále závislé na péči rodiny ale současně touží po samostatnosti a oddělení se. Závislost na rodičích mění svůj charakter z komplexní péče na autonomní chování s podporou (Janošová, 2008). Změnu v postoji vůči autoritám lze pozorovat i mimo rodinu. Vymezení se vůči autoritám je provázáno možnou přítomností agrese, negativismu a dalších emočních zabarvení (Furlanetto, Ghedin, Gonçalves, & Marin, 2019)

Navazování vztahů k vrstevníkům vykazuje obvykle následující posloupnost. Nejprve děti vytvářejí izosexuální skupiny, kde členy vzájemně spojují zájmy a potřeba sdružení se. Neuspokojení ze skupiny provází přechod do fáze individuálně izosexuální s jednou blízkou osobou. Vzniklé přátelství provází vzájemné sdílení a nepodléhá normám žádné skupiny. Postupný přechod k zájmu o druhém pohlaví a komunikace s ním probíhá spíše na dálku nebo v bezpečí skupiny. Dítě dále směřuje až k etapě heterosexuální a polygamií. Poslední popisovanou fází je zamilovanost, typická vzájemným vztahem dvou jedinců, ke které dochází až v pozdější adolescenci, tedy po 15. roce života (Langmeier & Krejčířová, 2006). Kamarádké vztahy mezi dívkami a chlapci se od sebe svým charakterem liší. Dívky navazují důvěrná přátelství, ve kterých sdílejí svá tajemství. Chlapci preferují vícečetné chlapecké skupiny s obdobnými zájmy členů (Janošová, 2008; Sloboda, 2016). Komunikace s vrstevníky je odlišná od rozhovorů s rodiči. Charakteristické je využívání zkratk, slangu, výběr „moderních“ slov nebo využití neverbálních komunikačních možností ve formě tělesného kontaktu (strkání), výrazů tváře nebo hihňání.

1.2.4 Sexualita

V období pubescence dochází k naplnění poslední fáze vývoje popisované teorií psychosexuálního vývoje – genitální fáze. Genitálně zaměřená slast je dosahována nejdříve autoeroticky a následně vztahy s jinými lidmi (Vágnerová, 2014). Důležité je také upozornit, že tematické dotazníky k tématu často vykazují známky zkreslení. Přibývají první heterosexuální styky, a to od prvních polibků přes doteky až po koitus, který je před 15. rokem života spíše výjimkou (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Tělesné vyspívání dívek je v tomto období lákavé pro hochy a je předmětem zvědavosti. Projevuje se zejména drobným popichováním dívek se sklony k erotickému obtěžování (například nahlížení do výstřihu, focení partií, stejně tak jako narážky a vtipy). Za iniciátora vztahu je předpokládán chlapec ohrožený rizikem odmítnutí a zranění vlastních citů. „Není náhodou, že k vulgarismům, užívaným v naší společnosti, patří především výrazy z oblasti sexuality a vyměšování. Tyto výrazy bývají užívány ponejvíce právě těmi, kteří se s existencí vlastní dospělé sexuality teprve vyrovnávají, tedy dospívajícími“ (Janošová, 2008, s. 169).

Objevují se smíšená přátelství s erotickým podtextem. Pubescenti se postupně musejí naučit komunikaci s druhým pohlavím a sociální svět druhého pohlaví poznávají postupně (Janošová, 2008). „Adolescentní láska bývá nestálá, bláznivá („štěněcí láska“, puppy love),

převažuje erotická vášně a experimentování se vztahy a vlastní sexualitou, častá je promiskuita, méně než důvěrnost a intimita a nejméně závazek“ (Thorová, 2015, s. 427). Lze také hovořit o lásce romantické, jejíž délka je závislá na faktorech jako načasování, emoční vnímání vztahu nebo kognitivních schopnostech (Collins, Welsh, & Furman, 2009). Odlišný začátek od vzájemného vztahu zaznamenáváme u milostného „zbožňování“, vztahu směřovaného ke starší generaci, například zamilovanost do učitele, vedoucího v kroužku nebo trenéra (Janošová, 2008).

Období je také možným začátkem coming outu. Termín coming out převzatý z angličtiny a doslova odpovídající překladu „vyjít ven“ je používán i pro otevřené přihlášení se ke své identitě, které je odlišná od heterosexuální. Hovoříme o celém procesu, který lze popsat například takto: „Proces coming out je procesem, který zahrnuje rozpoznání, sebezpřijetí a schopnost širší integrace sexuální orientace do své blízkosti“ (Koliba et al., 2019, s. 104). Coming out začíná obvykle v období puberty a lze pozorovat několik popsaných fází nastávajících s výraznými individuálními rozdíly i možnými změnami v pořadí. Nejprve si člověk uvědomuje vlastní odlišnost, následně tuto odlišnost pojmenuje a sdílí ji s blízkým kamarádem. Za velmi náročnou etapu procesu je považováno svěření rodičům. Dále dochází k experimentování s uvědomělou sexuální identitou, k navázání partnerského vztahu a závěrem k integraci osobnosti (Koliba et al., 2019; Sloboda, 2016). Délka coming out mimo jiné závisí i na sociálním přijetí u blízkých osob – nejčastěji rodičů. Související rizika jsou nejen psychické obtíže, ale i nadužívání návykových látek nebo sebevražedné chování. Na zvýšené riziko suicidálního chování u mladých v případech jiné než heterosexuální orientace upozorňuje i Marshal et al. (2011).

2 Sexuální výchova

Tato kapitola pojednává o sexuální výchově dětí a mládeže v různých prostředích. Na základní výchovu v rodině navazuje výchova školní a v neposlední řadě bude popsáno působení vrstevníků a médií. Pro lepší porozumění konkrétním termínům a je na pozici první podkapitoly umístěno definování základních pojmů. Než se dostaneme k samotným podkapitolám, popíšeme krátce související historii.

Náhled na sexuální výchovu se v průběhu dějin měnil s přihlédnutím k dobové politické situaci, církevnímu vlivu a etice (Koliba et al., 2019; Uzel, 2006). Dalším aspektem ovlivňujícím pohled na téma sexuální výchovy byla aktuální rozšířenost pohlavně přenosných chorob, tedy pohled medicíny a epidemiologie. Například za první světové války se rozšířila kapavka, měkký vřed a syfilis, což vedlo k zavedení rozsáhlých restriktivních opatření. Naopak vliv hippies v 60 letech 20. století vedl k uvolnění morálky a otevření diskuze o sexualitě na různých úrovních (Koliba et al., 2019). Tento vývoj diskuze o sexualitě a sexuální výchově pokračuje až do současnosti.

Zda a v jaké míře bude sexuální výchova vyučována v českých školách bylo přinejmenším ve dvacátém století proměnné. K tématu se vyjadřovaly autority doby jako Masaryk, Skořepa nebo Štěch, kteří ve svých dílech prezentovali vlastní, často až vyhraněné názory. Jak dále popisuje Koliba et al. (2019), v osmdesátých letech bylo dokonce přeceňováno postavení sexuální výchovy ve škole na úkor výchovy v rodině. V devadesátých letech došlo ke zvýšení zájmu o vymezení teorie, cílů i principů v zavádění sexuální výchovy do škol (Janiš, 2013). Další velkou vlnu diskuze lze sledovat s jejím zařazením do škol okolo roku 2012, v souvislosti s novými publikacemi k tématu od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Uzel (2006) označuje za místo sváru sexuální výchovy, které není doposud vyjasněné, problém spolupráce mezi rodinou a školou. Mezi nevyjasněné problémy patří také pojmenování vyučovacího předmětu ve škole. Vývoj zaměření a různorodost názvu můžeme pozorovat jak v českém školství, a to od pohlavní výchovy přes výchovu k rodičovství až po dnešní multidisciplinární rozložení v jiných předmětech, tak v zahraničí, kde překlady odkazují k výchově k mezilidským vztahů a komunikaci nebo rodinné výchově (Koliba et al., 2019; Uzel, 2006). Tématu sexuální výchovy se dnes na mezinárodní úrovni věnuje Světová zdravotnická organizace v dokumentu Standardy pro

sexuální výchovu v Evropě. Dokument popisuje problémy rizikového chování a jeho cílem je nastavení standardů pro výuku v jednotlivých zemích (Regionální kancelář WHO pro Evropu a BZgA, 2017).

K všeobecné diskuzi přispívá také to, že v literatuře nalezneme mnoho odlišných populárně naučných publikací psaných s rozmanitým záměrem. Pro zajímavost jmenujme na tomto místě alespoň několik: *Láska, sex a chození* od Andy Stanley (2016); *Puberta – opora, volnost, mantinely* od Jan-Uwe Rogge (2018), *Sexuální výchova v rodině: radost být matkou a také otcem* (Pšenička, 1994) a další. U výše uvedených publikací lze nalézt různou vědeckou podloženost, emoční zabarvení nebo jiné vlivy. V následující kapitole se zaměříme na výsledky prezentované v odborných publikacích.

Hlavním odůvodněním pro výběr samotných podkapitol je rozsáhlý dotazníkový výzkum na téměř 5000 dětských respondentech v České republice realizovaný v roce 2017. Výzkum ukázal na hlavní zdroje informací o tématech sexuální výchovy, kterými jsou internet a rodiče. Další místa v žebříčku, kde děti získávají informace o sexu, pak obsadili kamarádi a učitelé. Výuku sexuální výchovy na základní škole ve výzkumu potvrdila přibližně polovina dětí (Kopecký & Szotkowski, 2017).

2.1 Definování základních pojmů

Pojem **pohlaví** vymezuje muže a ženu ve všech jejich odlišnostech na úrovni biologické. Mezi biologické znaky můžeme řadit chromozomální a gonadální odlišnosti, stejně tak jako rozdíly ve vnějších i vnitřních genitáliích či odlišné hormonální nastavení. Charakteristické je také složení psychosexuálního mozkového centra a fenotypické znaky (Janošová, 2008). Věda zabývající se pohlavními aspekty života se nazývá **sexuologie**.

Jak bylo uvedeno výše, pojem pohlaví se zaměřuje na biologii jedince, která ale nepopisuje chování a jednání v celé rozmanité šíři. Pro popis tohoto širokého spektra je používán termín **gender**. Utváření genderu je podle Orla (2016) výsledkem působení sociokulturních vlivů, a to již od narození. Richard Lipa (2009) přináší v knize „Pohlaví: příroda a výchova“, čtyři teoretická vysvětlení vzniku genderu. Rámec skupinových faktorů popisuje především biologickou a sociální skupinu jedince a její vnitřní fungování. Druhým možným rámcem je vliv evolučních faktorů společnosti již od prenatálního vývoje až po rodinnou výchovu. Pohled současných biologických faktorů jako jsou hladiny hormonů a sociální prostředí pak ukazuje třetí možný vliv na vznik genderu. Není možné opomenout

ani vytyčení vnitřními faktory, jako jsou: názory, stereotypy a vlastní vnitřní schémata (Lippa, 2009). Obloukem se tedy vracíme k pojmenování genderu jako vnitřních i vnějších vlivů působících na jedince a jeho sociálního prostředí v podobě minulé i přítomné. Pro doplnění uveďme i stručnou definici termínu, jak jej přináší Janošová (2008): „Gender = soubor charakteristik a zájmů, které daná společnost v určitém období přisuzuje ženám nebo mužům“ (Janošová, 2008, s. 273).

Skupina vlastností a projevů, které vyplývají z pohlaví je vymezena termínem **sexualita** (Koliba et al., 2019). Sexualita je základní potřeba člověka, směřuje nejen k reprodukci, ale plní i funkci slasti, uvolnění napětí, zábavy nebo obživy. Pro komplexní obsažení pojmu zařaďme mezi funkce sexuality i komunikaci mezi partnery s cílem příjemného prožitku druhého. Souhrnně se jedná o projevy jednání a cítění vyplývající z rozdílů mezi pohlavími (Koliba et al., 2019). Z jiného úhlu nahlíží na téma sexuality Sloboda (2016), který pojem vymezuje takto: „Když se hovoří o sexualitě, tak se velice často hovoří o: 1. sexuální orientaci, 2. afektivitě nebo citové orientaci, 3. sexuálním chování, 4. sexuálně, resp. genderové identitě“ (Sloboda, 2016, s. 16). Vymezené body pak autor dále popisuje a pro porozumění jeho konceptu je stručně popíšeme také. **Sexuální orientace** značí zpravidla preferované pohlaví sexuálního partnera. Náročnější na představu je citová (afektivní) orientace, úzce související s kulturou dané společnosti vyjádření náklonosti jedinci. Emoční složka je při sexuálním chování vždy přítomná a její význam je nezanedbatelný. Konkrétní sexuální chování je odvislé do sociálního prostředí. Poslední oblastí vymezenou Slobodou je sexuální identita, vysoce individuální složka jedince, poznávaná skrze vlastní zkušenosti a zapadající do konceptu osobní identity člověka (Sloboda, 2016).

Vymezení obsahu **sexuální výchovy** vyjmenovává například Kadlčíková: „Sexuální výchova zahrnuje základní informace týkající se tělesného a hormonálního vývoje, pohlavních odlišností mezi dětmi, hygienických návyků, dále toho, jak vzniká a vyvíjí se plod v těle matky, nemocí, spojené se sexualitou, samozřejmě antikoncepčních prostředků a mnoho jiného“ (Kadlčíková, 2011, s. 421). K tomuto popisu sexuální výchovy lze připojit porozumění pocitům potěšení a touhy spojeného se sexualitou (Robert, 2013). Odlišný pohled na definování sexuální výchovy přináší kniha *Sexuální výchova pro studenty porodní asistence a ošetrovatelství*, která pojmem označuje školní předmět s cílem „Seznámit budoucí dospělé se základními fakty, které se vztahují k lidské sexualitě a připravit je na zodpovědný sexuální život“ (Koliba et al., 2019, s. 12). Uveďme na tomto místě také přesnou

definici Pedagogického slovníku: „Sexuální výchova, dříve pohlavní výchova. Výchova směřující k získání návyků, dovedností, hodnot, norem a postojů v oblasti sexuálních vztahů mezi mužem a ženou, základní manželství a budování rodiny. V ČR je součástí škol. vzdělávání, ale nikoliv jako samostatný předmět, nýbrž je začleněna do vzdělávacího oboru výchova ke zdraví až na 2.stupni ZŠ (podle RVP ZV). O způsobech optimální realizace sexuální výchovy jsou vedeny pokračující diskuze“ (Průcha & et al, 2013, s. 261).

Další pojmy již nebudou popisovány tolik detailně, ale vymezme pro tuto chvíli alespoň stručně běžně používané termíny. Termín **pornografie** je dnes často skloňován v souvislosti s internetem. „Pornografie je explicitním zobrazením sexuálního objektu za jediným účelem, a to stimulovat pohlavní touhu a uspokojení“ (Zimbardo & Coulombe, 2017, s. 89). **Rizikové sexuální chování** je spojeno se zdravotními, sociálními nebo jinými riziky pro člověka nebo společnost. Za příkladné formy rizikového chování lze považovat: promiskuitu, předčasné zahájení pohlavního života, krvavé praktiky a další. Výsledkem takého chování mohou být nemoci, nechtěné těhotenství a další (Tiemánová, 2019).

2.2 Sexuální výchova v rodině

Primární sexuální výchovu by měla zastávat rodina, která o jedince pečuje, předává mu své zkušenosti i znalosti, a to nejen cestou slovní, ale i vlastní ukázkou života v praxi. Podle Matějčka (2007) začíná předávání informací již mezi matkou a vyvíjejícím se plodem. Výchova citová a sexuální, jak ji dále Matějček ukotvuje, je utvářena vztahem mezi dítětem a rodiči například kojením, hříčkami nebo péčí. Dále je předávání informací podtrženo vzorovým chováním rodičů, projevujících si vzájemnou náklonost adekvátním způsobem. V třetí rovině uvádí autor poučení s předáním vědomostí, technik (Matějček, 2007). Pro realizaci sexuální výchovy v rodině doporučuje Kašparů (2015) individuální přístup pramenící ze znalosti a schopností dítěte porozumět tématu.

Již v batolecím a předškolním věku projevuje dítě zájem o vlastní tělo i rozdílnosti pozorované u opačného pohlaví. Děti v rodině získávají představu o genderových rolích, následně porovnanou s rodinami spolužáků a kamarádů (Janošová, 2008). Hlavními předpoklady sexuální výchovy v rodině je dobré rodinné klima a správný přístup rodičů k tématu s dostatečným přehledem o chování dítěte (Kamanová, 2014). Kamanová (2017) se odklání od pojmu výchova a užívá pojem socializace, tedy sexuální socializace. Za hlavní činitel sexuální socializace pak autorka na základě svého výzkumu stanovuje matku. Dále autorka popisuje sexuální kulturu rodiny, která je tvořena konverzací, řečí, kulturou těla,

prostředím a medií. Takto definovaná sexuální kultura v rodině je souborem aspektů vyvíjejících se s ohledem na aktuální situace a vývoj dítěte (Kamanová, 2017).

Výzkum Osowské (2010) popsal rozpor mezi vnímání sexuální výchovy z pohledu rodičů, kteří svůj domácí prostor vnímají jako prostředí otevřené ke komunikaci o problematice, a pohledu dětí, které tak tento prostor nevnímají. Ve stejném výzkumu označily děti sexuální výchovu v rodině za nedostačující, a rodiče uvedly až na šestém místě za zdroj informací. Výzkum zmíněný již v úvodu této kapitoly potvrzuje, že pro děti nejsou rodiče hlavním zdrojem informací (Kopecký & Szotkowski, 2017). I přesto, že se děti dozívají informace z jiných zdrojů než od rodičů, je podpora a stabilita rodinného zázemí esenciální. Je také vhodné, pokud rodiče se svými potomky o sexualitě hovoří postupně a přiměřeně věku. Pokud se na rozhovory s dětmi rodiče necítí, doporučuje Matoušek (1997) alespoň zajištění kvalitní literatury a nebránění dětem v komunikaci s vrstevníky. Postupně s věkem a prvními zkušenostmi tak dojde ke korekci dezinformací. Dále Matoušek doporučuje všem rodičům být připraven zasáhnout v případě pokusů o sexuální zneužívání a předcházet nejistotám dítěte, jestli se na své rodiče i v takto náročné chvíli může spolehnout (Matoušek, 1997). Sloboda (2016) k roli rodičů píše: důležité je pracovat s dotazy dětí, konkrétně doporučuje nechat děti ptát se, hledat společně odpovědi, doplnit potřebné informace a povzbudit k další diskuzi. Zkušenosti se sexem mají děti již před 15. rokem, a proto je důležité začít včas, dokud je potomek ochoten o tématu s rodiči mluvit.

Zvláštním tématem je výchova v rodinách s jiným než heterosexuálním rodičovským založením (Janošová, 2008; Sloboda, 2016; Thorová, 2015). Tématu se věnuje široká škála výzkumů popisujících konkrétní aspekty odlišností. Ve stručnosti lze shrnout, že výchova homosexuálními nebo heterosexuálními rodiči nemá vliv na zdravý sexuální vývoj dítěte. Podstatnějším faktorem působícím v tomto ohledu na potomka je dlouhodobá kvalita a stabilita rodičovství (Messina & Brodzinsky, 2019; Pawelski et al., 2006; Thorová, 2015). V textech o sexuální výchově v rodině je kladen důraz především na roli rodiče. Podle Grossmana lze ale sledovat i význam dalších členů rodiny, a to především ve věku puberty (Grossman et al., 2018).

2.3 Sexuální výchova ve škole

„Sexuální výchova v rodině začíná, z rodiny vychází a škola by měla na rodinnou sexuální výchovu navazovat, dále ji rozšiřovat a prohlubovat, neboť rodina je nejvýznamnějším zprostředkovatelem tzv. sociálního učení, díky kterému si žáci osvojují

hodnoty, normy a pravidla chování“ (Koliba et al., 2019, s. 65). Zařazení sexuální výchovy na střední školy považuje Vašutová za nutnost a pro podporu argumentuje klesajícím významem rodičovské autority, který je důsledkem změn ve společnosti a mezigeneračních rozporů (Vašutová, 2015).

Podle výzkumu Bourke et al.(2014) má prokazatelně pozitivní vliv zařazení sexuální výchovy do školní výuky nejen na první pohlavní styk, ale také na pozdější zdravotní stav a chování jednotlivce v sexuální oblasti (Bourke et al., 2014). Objevuje se ale i pohled opačný, popisující důvody, proč na škole sexuální výchovu neučit a nenarušit tak právo rodiny na výchovu vlastního dítěte (Anchell, 2010; Jarkovská & Lišková, 2013; Kašparů, 2015). Analýza odpůrců sexuální výchovy ve školách ukázala především zajímavý politický rozměr sexuality. Jarkovská a Lišková popisují: „Jakkoli panuje představa o tom, že sexualita je záležitostí soukromou, a konzervativní boj proti sexuální výchově se může jevit jako obhajoba výsostného místa pro sexualitu v soukromí (v rodině), je sexualita fenomén s obrovským politickým nábojem“ (Jarkovská & Lišková, 2013, s. 286)

Souhrnně tedy témata sexuální výchovy ve škole můžeme vymezit takto: „ve školní sexuální výchově by děti měly dostat informace o lidském těle (anatomie, fyziologie), o ochraně a bezpečí, o menstruaci, o masturbaci, o regulovaném početí, o kontracepci (antikoncepce), o sexuálně přenosných chorobách, o sexuálním zneužívání, obtěžování apod.“ (Štěrbová, 2017). Limity lze podle Janiše (2013) nalézt především v rovině formálně organizační – rozčlenění sexuální výchovy do více předmětů a jejich postupnou sublimaci; obsahově ideologické – v rozdílných pohledech autorů; metodické – uzpůsobení věku dětí, sociálnímu klimatu a obsahu látky; osobnostně personální – související s pedagogem jako předávajícím subjektem (Janiš, 2013).

Škola je po rodině druhou nejdůležitější součástí života dítěte a adolescenta, od vstupu do první třídy a často až po ukončení vzdělávání. Podle Slobody: „Škola je tedy genderovou institucí a obzvláště s rostoucím věkem žáků a žákyň je sexualizovaná“ (Sloboda, 2016, s. 85). Přítomnost sexuality ve škole lze rozdělit do dvou kategorií – na formálně zařazenou ve výuce, případně rádech, a na neformální, ať už v chování účastníků vzdělání, organizační nastavení prostoru nebo nevyjádřeném obsahu vyučování.

V základním kurikulárním dokumentu vymezujícím české vzdělávání, v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, lze téma sexuální výchovy nalézt pro první stupeň ve vzdělávací oblasti „Člověk a jeho svět“, pro druhý stupeň je to oblast „Výchova

ke zdraví“ a navazující průřezová témata (Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, 2017). Podle doporučení příslušného ministerstva „Sexuální výchova představuje dlouhodobé, záměrné, cílevědomé a systematické působení na žáka, které ovlivňuje formování jeho osobnosti v otázkách rodiny a lidské sexuality“ (Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, 2009, s. 3). Výzkum cílený na vzdělávací oblast Výchova ke zdraví ukázal dostatečnou míru zařazování témat do týdenního rozvrhu výuky dětí. Naopak byl zjištěn deficit v dostatečném počtu (pouze 33 %) aprobovaných pedagogů vyučujících předmět. Podle většiny respondentů z řad ředitelů základních škol má být ponechána sexuální výchova a reprodukční zdraví v Rámcových vzdělávacích programech ve stávajícím rozsahu. Pouze v ojedinělých případech byly v dotazníku zjištěny nesouhlasné postoje rodičů k zařazení témat do výuky (Rašková, 2013).

Další oblastí, která zahrnuje sexuální výchovy ve školství je prevence. Nutnost prevence rizikového chování (kam patří i rizikové sexuální chování) je v českém školství akcentována povinností sestavovat na každé škole takzvaný Minimální preventivní program, a to podle současné legislativy v aktuálním znění (Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, 2016). V programu by měla být obsažena hlavní témata prevence, vymezena rovněž legislativně, a popsána konkrétní řešení na dané škole. Z dokumentu by mělo být patrné, jaké jsou krátkodobé i dlouhodobé cíle školy v oblasti prevence směřující žáky ke zdravému životnímu stylu a jakými způsoby je bude škola naplňovat (Miovský, Skácelová, Čablová, Veselá, & Zapletalová, 2012). Mezi definované oblasti, kterých se prioritně prevence na školách týká patří: agrese, šikana, kyberšikana, záškoláctví, závislostní chování, rizikové sporty a chování v dopravě, poruchy příjmu potravy, negativní působení sekt a rizikové sexuální chování (Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, 2010). Tiemanová (2019) doporučuje využívat při prevenci rizikového sexuálního chování následující metody: interaktivní práce s žáky, projektové programy, výuka externím odborníkem, spolupráce s rodinou nebo samostatná práce žáků. Obsahová analýza Minimálních preventivních programů ukázala na nejednotný přístup k tématům, špatné terminologické ukotvení a absenci praktických činitelů (jako například harmonogram činností nebo evaluace). Závěrem analýza podotýká, že školy naplní formální požadavek, ale materiály neslouží jako základ praktické činnosti (Lubasová, Charvát, & Taranzová, 2019).

Podle výzkumné zprávy Kadlíkové (2011) využívají učitelé při výuce sexuální výchovy na prvním stupni nejčastěji nástěnné obrazy a modely pohlaví. Výuka je zařazována především v pátém ročníku, a to formou dialogu nebo inscenační techniky případně formu

hry (Kadlčíková, 2011). Výzkum pohledu žáků na školní sexuální výchovu pro druhý stupeň realizovala například Volfová. Z něj vyplývá, že nejčastěji je ve výuce zařazeno téma partnerství, rodičovství a lásky (Volfová, 2010). Souhrnný článek Sádkové o sexuální výchově na základní škole pak přináší tyto poznatky: téma sexuální výchovy je zařazeno především na druhém stupni, a to ve formě frontální výuky. Aktivizační metody pouze doplňují přednášené téma. Pedagogové si, podle studie, nejsou tématem příliš jisti, a proto se raději drží jednodušších témat s nižšími nároky na osobu vzdělavatele (Sadková, 2018). Sloboda (2016) upozorňuje na problematické zařazení tématu homosexuality do výukových předmětů, snad s výjimkou občanské výchovy a základů společenských věd. Pro výuku jsou tato témata těžko uchopitelná, protože se jedná spíše o názorovou či hodnotovou výuku obtížně sdílenou skrze klasické výukové postupy.

2.4 Média a sexuální výchova

Pojem „Média“ představuje v této kapitole především moderní, nová média úzce spojená se začátkem 21. století. „Pod pojmem „nová média“ se zpravidla rozumí média, která: 1. jsou založena na elektronické/digitální platformě 2. využívají výpočetní výkon (procesor) 3. jsou interaktivní (reagují na podněty uživatele) 4. podporují komunikaci, nebo přinejmenším přímou zpětnou vazbu“ (Pavlíček, 2010, s. 11). Stará média (časopisy, knihy, noviny, film, rozhlas a televize) procházejí postupnou změnou a získávají znaky definované výše pro média nová. Ačkoli tato nová média přinášejí mnoho různých pozitiv, pojí se s nimi i problematické aspekty. Za hlavní problematický aspekt považuje Pavlíček jejich obrovský vliv nekontrolovaný žádnou institucí, z čehož plyne jejich jednoduchá zneužitelnost. Další problém, který lze u nových médií popsat, je vznikající digitální propast determinovaná přístupem k moderním technologiím, především počítači a internetu (Pavlíček, 2010). Heterogenitu virtuálního světa sleduje i Vágnerová: „Na jedné straně může kyberprostor sloužit k osobnímu růstu a poskytovat emoční oporu, na druhou stranu ale může být jeho vliv i destruktivní“ (Thorová, 2015). Na základě publikací se dá konstatovat, že přístupnost a množství informací v médiích má narůstající charakter a komunikace mezi dětmi a pubescenty i mladými lidmi na síti má vliv nejen na jejich sexualitu, ale i na jiné části jejich osobnosti (Kopecký, 2013; Pavlíček, 2010; Šilerová, 2010).

Hřivnová (2013) zařazuje elektronickou komunikaci do témat blízkých sexuální výchově. Téma rizikového chování na internetu je podle žáků zapojených do výzkumu relativně nedostatečně probíráno. Zároveň ve svém výzkumu došla k zjištění, že 25 % dívek

v 8. a 9. ročnících má zkušenost s žádostí o jejich nahé fotografie (Hřivnová, 2013). Podle Vašutové (2015) mají média velký vliv na sexualitu mladých lidí a dodává, že první sexuální kontakt nastává později a je odpovědnější než tomu bylo dříve.

Téma sexuální výchovy a elektronické komunikace spolu úzce souvisí i podle Kopeckého (2013), který navrhuje k problému přistupovat holisticky. Za nejvíce delikátní problematiku zmiňuje Kopecký sexting. Sexting je pojem pro zasílání materiálů se sexuálním tématikou skrze digitální komunikační prostředky. Může se jednat o texty, fotografie, videa apod., které mohou být následně využity k vydírání (Burdová, 2014). Dále mezi rizikové chování spojené především s internetem patří kyberšikana, různé formy agrese nebo kybergrooming (navázání důvěrného vztahu v kyberprostoru a následné zneužití či využití oběti).

Děti jsou ve využívání internetu často obratnější než jejich rodiče. Výzkum v USA prokázal, že rodiče, obzvláště z nižších socioekonomických skupin, se nedokáží správně orientovat v online prostředí a nemohou tak poskytovat ani potřebný dohled (Flores & Barroso, 2017). V souvislosti s novými médii lze rovněž nalézt nové formy vzdělávání v oblasti sexuální výchovy. Jak již bylo zmíněno v úvodu, existuje široká paleta různých populárně naučných publikací pro dívky a chlapce, rodiče i pedagogy. Lze pozorovat vznik vzdělávacích programů, například ve formě aplikací, pro ukázkou jmenujme aplikaci Girl Talk (Brayboy et al., 2017). Vyvíjí se také způsob trávení volného času u mladých dětí a mladistvých. „Z disponibilního času, kdy jedinec sám rozhoduje (bez času v práci a ve škole) o svých aktivitách, čas s médii jednoznačně převažuje“ (Strášková, 2015, s. 133)

Post-moderní svět, ve kterém žijeme, je podle Šilerové (2010) plný sexuálních kontextů a poukazuje na přítomnost sexuálních motivů v reklamách. Vliv médií lze sledovat i u vnímání vlastního těla, a to především skrze opakující se motivy hubené ženy a svalnatého muže. Prezentace ideálního těla vede k změně vnímání vlastní postavy a pozorovat lze nejen poruchy příjmu potravy (Giles, 2012). Podle Steinberg a Monahan je obecně přijímaným faktem, že vystavení sexuálním kontextům v masmédiích má vliv na pozdější zahájení sexuálního života. Jejich výzkum ale, zjednodušeně řečeno, tuto domněnku nepotvrdil. Autoři poukazují, že je jednoduché označit takto viníka, ale že na sexuální chování má vliv mnoho faktorů (Steinberg & Monahan, 2011).

2.5 Role vrstevníků v sexuální výchově

Mezi těžko oddělitelný faktor, ovlivňující sexuální výchovu, patří vliv vrstevníků. Ten je zčásti kontrolován rodiči. Rodiče dítěti vybírají školu, kroužky i posuzují kvality kamarádů. Ač rodičovský vliv adolescenci slábne, je i nadále podstatný a promítá se do vrstevnických vztahů. Ve vzájemných vrstevnických vztazích je nejvíce oceňován respekt, empatie, vzájemnost, důvěra, podpora a podobně. Později přibývá mezi posuzované kategorie fyzická atraktivita (Sloboda, 2016; Vágnerová, 2014). Kolektiv vrstevníků nepůsobí na jednotlivce pouze rozhovorem ale jeho metodami jsou sociální tlak, obdiv nebo odsouzení, což formuje konkrétního jedince v jeho dalším chování i postojích (Stone & Ingham, 2002; Thorová, 2015).

Navazování přátelství a vzájemná očekávání byla popsána v kapitole o sociálním vývoji jedince. Vedle pozitivních vztahů mezi vrstevníky najdeme také různé formy diskriminačního chování – nejen od vrstevníků, ale i od pedagogických pracovníků nebo rodičů. Například diskriminace jedince s odlišnou sexuální orientací může přicházet ve formě urážlivých komentářů, vtipů, záměrného vyčlenění z třídního kolektivu až po fyzickou agresi, případně šikanu v její plné definici. Vulgární agrese není problémem jen škol, ale jedná se o frekventovaný jev v celé společnosti, které se častěji týká chlapců a mužů (Sloboda, 2016).

Dalším důležitým vrstevníkem, vedle spolužáků, je sourozenec. Tématika sourozeneckých konstelací, rivality a jiného nastavení mezi dětmi v rodině má významný vliv i na předávání informací o sexualitě. Sourozenecký vztah je dlouhotrvající, rozvíjí se již v útlém dětství a je pojen se silným emočním doprovodem různé valence. Pro některé děti může být starší sourozenec vzorem, jehož chování přejímají (Thorová, 2015).

Jak již bylo zmíněno, důvěrné rozhovory mezi vrstevníky mohou rovněž hrát roli v komplexní sexuální výchově. Mezi témata rozhovorů mužů během dospívání jsou řazeny především pohlavní styk, plánované rodičovství a antikoncepce, normy rande a očekávání. Rozhovory jsou vedeny převážně v pozitivním ladění, ve kterém je sexuální chování přirozenou součástí života (Epstein & Ward, 2008). Dívky ve svých přátelských vztazích sdílejí informace o vztazích, plánování rodiny nebo ideálních představách života a vztahů.

3 Skauting

Eduard Vallory (2016) popisuje celosvětové skautské hnutí jako organizaci globální i lokální. Globální v jeho celosvětovém rozprostření a lokální charakterizované jednotlivými demokratickými celky, které na malém území vykonávají přímou činnost. V podobném duchu jako Valloryho členění je zamýšlena i následující kapitola s tématem skauting. Nejprve stručně popíše vznik organizace, hlavní myšlenky i sdružující nadnárodní organizace. Pro tuto práci je ale podstatnější vymezení a směřování skautingu v českém prostředí, který je předmětem následujícího výzkumu.

Uvedme kapitolu Skauting delším citátem o myšlenkách skautingu z publikace Základy junáctví od jeho českého zakladatele, Antonína Benjamína Svojsíka:

„Se stanoviska hochů: Skautování vytvoří přátelské kroužky, jež budou jejich přirozenou organizací jak pro hry, tak pro chlapecké výstřelky a touhy, dodá jim vkusného šatu a pěkné výpravy, ostrovtipného výrazu a rozhodnosti, podporuje jejich obrazotvornost, romantičnost a zabavuje je čilým životem ve volné přírodě.

Se stanoviska rodičů: Skautování dodává fyzického zdraví a přispívá k vývoji. Učí energii a zručnosti, naučí hochu kázni, statečnosti, rytířskosti a vlastenectví, slovem vychovává >charakter<, jenž jest pro hochu v ražení si cesty životem důležitějším, než cokoli jiného, a pro jehož vybudování se vlastně ve školách dosud nepracuje“ (Svojsík, 1991, s. 41–42).

3.1 Skauting ve světě

Angličan Robert Baden Powel uspořádal v roce 1907 letní tábor pro dvacet chlapců pocházejících z různých společenských vrstev (Hanzík, 1990). Během tábora učil hochy spolupracovat v malých skupinách, stejně tak jako samostatnosti či mravním základům. Na zaznamenaný úspěch z realizovaného letního pobytu navázal Powel vydáním knihy Scouting for boys, kde popsal základní hodnoty skautské výchovy. Podle Hanzlíka nezamýšlel Powel vytvoření nové organizace, ale pouze se snažil vnést nově poznané prvky do jiných institucí. Obdobně byl zamýšlen skauting pro dívky, jehož vznik v roce 1910 je připisován Agnes Baden-Powell, sestře Roberta Badena Powela, (Hanzík, 1990).

Značný rozmach hnutí do dalších zemí probíhal od roku 1910 do začátku první světové války. V roce 1916 byla vytvořena „přípravka“ pro skauting zaměřující se na mladší děti, v chlapeckém podání vlčata (Cub scouts v UK a USA), u dívek byly budoucí skautky nazývány světlušky (Brownies), věkové období přibližně od 6 do 10 let. Později byl také rozpracován model výchovy starších skautů – roverů a starších skautek – rangers, jejichž hlavním posláním měla být podle Powela služba, věkem jsou starší 16 let (Břicháček et al., 2001; Hanzík, 1990). Dalším významným mezníkem se stalo mezinárodní setkání členů konané roku 1920. Cílem setkání, nazývaného Jamboree, byla vzájemná inspirace a sdílení skautingu mezi skauty z různých kulturních a geografických poměrů. Na první Jamboree se kromě anglických skautů připojilo i 26 delegací z různých zemí světa. Výsledkem setkání bylo ustanovení skautského výboru, který tradici setkávání nadále podporoval a umožňoval vzájemnou komunikaci lokálních organizací napříč státy.

Jmenujme zde nadnárodní organizace, které se podílejí na koordinaci a spolupráci národních organizací. Jako první vznikla v roce 1922 světová organizace The World Organization of the Scout Movement (zkratka WOSM). V současné době má organizace WOSM více než 40 milionů členů z 224 zemí a teritorií (Scouts, 2020). Dívčí organizace se zformovala v roce 1928 v Maďarsku na mezinárodní konferenci a nese název World Association of Girl Guides and Girl Scouts (zkratka WAGGGS) (Scouts World Association of Girl Guides and Girl, 2020). Myšlenkou organizací je dobrovolné sdružování mladých osob za účelem vzdělávání a sdílení hodnot. Mezi celosvětové cíle patří environmentální programy, snaha o celosvětový mír nebo boj s nedostatečnou výživou (World Organization of the Scout Movement, 1992).

Z oblasti sexuální výchovy a s ní souvisejícími tématy mezi publikované dokumenty organizace patří například materiál Keeping Scouts Safe From Harm, ve které je vytyčena potřeba ochrany dítěte a umožnění jeho bezpečného vývoje (Scouts, 2016). O přítomnosti sexuální výchovy v programu dívčí organizace svědčí například kniha od Proctor, která popisuje sexuální výchovu, která se zvláště zaměřovala na prevenci nechtěného těhotenství a rozšíření pohlavně přenosných nemocí, specificky pak AIDS. Vznikly také různé programy na bázi peertutoringu, které se snažily zaměřit na aktuální témata dotýkající se sexuální výchovy, například program „Get Wise“ odmítající nátlak k sexu ze strany vrstevníků. Kniha shrnuje stoleté zkušenosti z fungování organizace především v anglofonních zemích (Proctor, 2009). Na základě žurnalistických článků lze vysledovat akcent na zařazení

sexuální výchovy od The Scout Association ve Velké Británii od roku 2008 a později (BBC News, 2011; „Scouts to run sex education classes“, 2008).

Závěrem přehledu zahraničních přístupů zmiňme pro zajímavost články od Pryke (2005) zabývající silným zájmem o kontrolou sexuality u skautů (chlapců) ve vznikající skautské organizaci v Británii. Publikace popisuje zvláštní posedlost zakladatelů hnutí prevencí masturbace odrážející obecnou představu v době vzniku hnutí (1907-1922) vnímající onanie silně negativně jako formu sebezneužívání. (Pryke, 2005). Skauting v USA má stejně jako český skauting jisté odlišnosti od britského, ovšem téma sexuální výchovy se mu nevyhnulo. I když během 20. století byly publikovány texty uvnitř organizace týkající se tématu, nebyla sexuální výchova povětšinou skautskými vůdci zařazována do programů (Shah, 2015). Analýza několika anglicky psaných příruček pro skauty a skautky od Kathleen Denny ukázala na odlišné genderové obsahy publikovaných textů. Zatímco pro dívky jsou více preferovány skupinové aktivity, pro chlapce jsou zařazovány více vědecky zaměřené činnosti. V publikacích je zaujímán koncept tradičního genderového rozdělení rolí ve společnosti (Denny, 2011). Aktuálně je v USA téma sexuálního zneužívání velmi debatováno (Milman, 2020).

3.2 Skauting na území České republiky

Za zakladatele skautingu v Čechách je považován Antonín Benjamín Svojsík, který v roce 1911 navštívil Anglii, kde už fungovaly první skautské oddíly. Svojsík spolu s dalšími osobnostmi doby sepsal knihu *Základy junáctví*, čímž poskytl platformu pro vývoj skautingu u nás. Ve zmíněném díle *Základy junáctví* byl kladen akcent na pobyt přírodě a intenzivní tělesnou výchovu. Dvěma rysům anglického skautingu se snažil Svojsík vyhnout: náboženskému ukotvení a věrnosti panovníkovi (Hanzík, 1990). První tábor byl Svojsíkem uspořádán rovněž v roce 1912. Dějiny českého skautingu se odvíjeli od těchto událostí celým dvacátým stoletím až do dnešní doby. K doplnění historického kontextu uveďme, že v době druhé světové války a za komunistického režimu byl skauting úředně zakázán. I přes zákaz činnosti docházelo ve jmenovaných obdobích k ilegální činnosti jednotlivých členů. K obnovení organizace, současně nejdelšímu nepřerušnému působení, které trvá až do dnešního dne, došlo po sametové revoluci, konkrétně 28. 12. 1989 (Dvořák & Fischer, 1999).

„Posláním skautského hnutí je přispět k vývoji mladých lidí, aby rozvíjeli své tělesné, rozumové, sociální a duchovní schopnosti“ (Zajíc, 2000, s. 15). Základní principy skautingu jsou vymezeny třemi, jedná se o povinnost k Bohu, povinnost k druhým a povinnost k sobě

(Zajíc, 2000). Povinnost k Bohu není v českém prostředí vymezena ve vztahu k žádné konkrétní církvi, jedná se spíše o orientaci na vyšší, duchovní hodnoty. Pro členy jsou principy přeneseny do slibu a zákona, které znějí následovně:

Skautský slib zní: „Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe: sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době, plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské, duší i tělem být připraven(a) pomáhat vlasti i bližním.“ Slib lze doplnit dobrovolným dodatkem: „K tomu mi pomáhej Bůh.“

Skautský zákon zní: 1. Skaut je pravdomluvný. 2. Skaut je věrný a oddaný. 3. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným. 4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta. 5. Skaut je zdvořilý. 6. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských. 7. Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců. 8. Skaut je veselý myslí. 9. Skaut je hospodárný. 10. Skaut je čistý v myšlení, slovech i skutcích. (Junák – český skaut, 2014, s. 2).

Konkrétními prostředky pro uskutečňování vytyčených principů je sedm dílčích prvků tvořících komplex skautské výchovné metody: slib a zákon, učení se zkušeností, družina, symbolický rámeček, příroda, program osobního růstu, dospělí průvodci (Sýkorová, 2017). Již zmíněny byly slib a zákon, co by prostor pro dobrovolné přihlášení k principům organizace a vlastnímu závazku. Bod učení se zkušeností odkazuje k praktickému učení se z vlastních prožitků. Prostor, ve kterém dochází k rozvoji jedince je družina, to je malá vrstevnická skupina ve které je organizován skautský program. Propojenost jednotlivých témat zaštiťuje a ideály do výchovy vnáší symbolický rámeček. Dalšími využívaným prostředky jsou příroda, program osobního růstu (tedy individuální přístup) a dospělí průvodci – vedoucí (Junák – český skaut, 2014; Sýkorová, 2017).

V současné době má organizace Junák – český skaut, z. s. 64 383 členů v 2 172 oddílech a při činnosti spolupracuje s 13 396 dobrovolníky (Junák - český skaut, 2020). V rámci výchovné činnosti jsou organizovány různé projekty, jejichž cílem je rozvoj a setkávání nebo dobrovolnická služba společnosti. Mezi realizované projekty z oblasti setkávání můžeme zařadit závody družin, Obrok – setkání skautských adolescentů nebo účast na celosvětovém setkání Jamboree. Služba veřejnosti je naplňována například humanitární akcí Společně proti leukemii nebo roznos Betlémského světla před Vánoci (Junák – český skaut, 2020).

3.2.1 Organizační struktura

Základní jednotkou v organizaci Junák – český skaut, z. s. je středisko, které má vlastní právní subjektivitu. Středisko je řízeno střediskovou radou v jejímž čele stojí volený vůdce střediska. Každé středisko je složeno z oddílů, které jsou dále tvořeny konkrétními družinami s dětmi (Dvořák & Fischer, 1999). Střediska se svými členy se dále sdružují podle okresů a okresy jsou shlukovány do krajských organizačních jednotek. Nejvyšším orgánem ve struktuře Junáka je valný sněm, který rozhoduje o stanovách organizace a volí své zástupce na určité období. Statutárním zástupcem organizace je starosta či jiný pověřený činovník, který spolu s ústřední radou řídí činnost organizace podle pokynů sněmu a stanov (Dvořák & Fischer, 1999). Složitě členění a fungování organizace je podloženo patřičnou administrativou, která vzhledem k cíli této práce nebude dále popisována.

Výchovnou činnost můžeme dělit podle výchovných skupin. Rozdělení do skupin a obsah jejich činnosti je dán věkem a účastí na školní docházce nebo individuálními požadavky v oddílech. Nejmladší kategorií, pro kterou je organizován program, je benjamínek, jedná se nejčastěji předškoláky. První stupeň základní školy přibližně odpovídá skupině světlušek (dívky) a vlčat (chlapci). Kategorie 11 – 15 let je označována: skauti (chlapci), skautky (dívky) (Břicháček et al., 2001). Na skautské období navazuje období roverů – hoši a rangers – dívky, 15 a více roků, které se věnuje především službě společnosti (Skuhřavá, 2020). Dospělí členové jsou seskupováni v oddílech oldskautů. U jednotlivých organizačních jednotek může docházet k drobným odchýlkám ve věku při zařazení do výchovných skupin. Objevují se organizační jednotky koedukující skupiny stejně starých dětí, jinde je naopak drženo rozdělení podle pohlaví a věku striktně.

Nezanedbatelnou roli v celé struktuře zastává vedoucí. V čele střediska je volený vůdce a jeho zástupce. Jak již bylo řečeno, každé středisko se skládá z oddílů a každý oddíl musí mít kvalifikovaného vedoucího. „Funkce oddílového vůdce je naprosto výlučná, protože dobrý vůdce by měl být nejen vzorem a oporou pro ty, které vede, ale měl by být celoživotním měřítkem všem, které vedl“ (Cvrček, 2000, s. 7). Podstatou funkce vedoucího je výchovná práce s dětmi a spolupráce s jejich rodiči, mezi úkony patří také administrativa, organizování akcí, komunikace, péče o vybavení a další.

Vzdělávání vedoucích v organizaci se řídí podle interního dokumentu: Řád pro vzdělávání činovnic a činovníků (2019). Pro zjednodušení lze uvést dva stupně vzdělávání nutné pro práci s dětmi a mládeží. Prvním stupněm je čekatelská zkouška prověřující zralost

činníka a schopnost naplňovat stanovené cíle skautingu. Stupeň druhý je zkouška vůdcovská zjišťující způsobilost k samostatnému vedení oddílu ve shodě s danými pravidly a zásadami organizace. Výše popsané zkoušky podléhají danému řádu a jejich složení je provázáno patřičnou administrativou, existují však také kurzy bez získání kvalifikace zaměřující se na vlastní rozvoj, doplňující vzdělání nebo zážitkové kurzy.

V knize Poslání skautského vůdce, vydané před 16 lety, je patrná potřeba změny v nastavení vzdělávání skautů, což se později také stalo. Dále je v knize popisován ideální skautský vůdce, ale autor sám si v kapitole uvědomuje, že výběr takového vůdce je vzhledem k nedostatku činníků nereálný, a tak se stává vůdcem každý, kdo je ochoten (Pečený et al., 2004). I v dnešní době se organizace potýká s nedostatkem dospělých vedoucích, kteří by naplnily stanovené požadavky.

Další vymezenou funkcí, vedle oddílových a střediskových vedoucích, která se vztahuje k výchově v organizaci, je pozice „výchovní zpravodaj“. Podle Organizačního řádu na tuto pozici neexistují speciální požadavky (zkouškové předpoklady), ale existují doporučení o vzdělání uvnitř organizace. Funkce je zřizována dobrovolně, výchovní zpravodaj je do své pozice volen nejčastěji při jednotlivých střediscích. Obsahem funkce je podpora při výchově a vzdělávání členů střediska, spolupráce s vedoucími oddílů, podpora činnosti oddílů, komunikace a spolupráce na střediskové úrovni, kooperace vzdělávání a nabízení rozvíjejících materiálů pro členy (Junák - český skaut, 2017). Pro úplnost doplníme možné funkce mediálního zpravodaje, duchovního zpravodaje a dalších.

3.3 Pohled organizace na sexualitu a sexuální výchovu

Zatím co publikace „Skauting jeho podstata, význam a ethika“ z roku 1946 popisuje za žádoucí „fyzickou nedotknutelnost pohlavní“ (Šimánek, 1946, s. 129) až do doby plného dospění, pozdější publikace z doby po Sametové revoluci se dostávají k tématu sexuality a sexuální výchovy podrobněji. Příručka Skautskou stezkou z roku 2001 určená pro skautky a skauty se věnuje prevenci rizikového chování, kde uvádí také odstavec násilí na dětech a doporučuje například „Může se stát, že tě budou obtěžovat lidé známí, přátelští či příbuzní. I jim se musíš postavit na odpor, není v tom žádný rozdíl. Neváhej svou zkušenost oznámit rodičům“ (Břicháček et al., 2001, s. 349). Vztahovou tematiku nalezneme zapracovanou také v aktuálně používané skautské „stezce“. Obecně vzato, „stezka“ je skautským pracovním sešitem a místem zaznamenávání vlastních výsledků. „Stezka se tedy věnuje všem oblastem rozvoje – od fyzické zdatnosti a zručnosti, přes život v přírodě a společnosti a vztahy

s druhými lidmi, až po osobní duchovní život“ (Žárská et al., 2008, s. 7). Stezky jsou pro rozděleny podle výchovných kategorií a ve skautském období se dále dělí na nováčkovskou a čtyři další stupně. Pro skautské vedoucí byla vydána metodika „Jak pracovat se stezkou?“, dále podle oblastí života dítěte, na které se zaměřuje, i doplňující metodiky „Příroda kolem nás“, „Svět kolem nás“ a „Kdo jsem“ (Zajíc, Bárta, Poncarová, & Dabrowski, 2008).

Významným zdrojem informací jsou pro členy hnutí časopisy publikované uvnitř organizace. Tyto časopisy lze obecně rozdělit do dvou kategorií podle cílové skupiny – děti nebo dospělí činovníci. Z dětských časopisů jsou níže představeny jen ty texty, které byly otištěny v periodících pro skautky/skauty. Texty věnované primární prevenci patologických jevů u dětí sledujeme zejména v časopise Skaut, ve kterém postupně vyšly články „Na internet bezpečně“ (Koutenská, 2016) o nebezpečí online komunikace. Specificky zaměřený na sexuální výchovu je článek „Tvoje tělo je jen tvoje“ (Koutenská, 2017b). Oba zmíněné články obsahují popis problematiky přiměřené věku a návod pro případné řešení vniklých problémů. Mezi další články související s pojednávanou tematikou patří „Když dětem ubližují dospěláci“ (Koutenská, 2017a), „Moje bezpečí“ o šikaně (Koutenská & Vacková, 2016) a další. Časopis Skaut je určen kategorii skauti a skautky, tedy jej dostávají přímo členové ve věku 11-15 let.

Časopis Skauting určený skautským vedoucím v roce 2015 publikoval článek „Sexuální výchova v oddíle“ (Popelková, 2015) a článek „Fenomén sexting v teorii a praxi“ (Kopecký, Kožíšek, & Jakubcová, 2015). Nejprve se zaměříme na „Sexuální výchovu v oddíle“ od Popelkové. Autorka textu je lektorka primární prevence zabývající se současně skautskou výchovou. V textu pisatelka představuje argumentaci převážně pro zařazení tématu do programu a představuje možné aktivity. Svou argumentaci pro zařazení tématu do programu staví Popelková především na neformálním prostředí s dospělým vůdcem, jenž má věkově blízko k dětem a sám si obdobím již prošel, tedy má i vlastní, doposud nezapomenutou zkušenost. Text pokračuje vymezením sexuální výchovy, kam autorka řadí tři kategorie: za první jsou to informace z biologie člověka, o sexuálně přenosných nemocech, antikoncepci, právu; za druhé dovednosti v oblasti hygieny, komunikace, asertivity, krizových situací; třetí okruh jsou postoje vedoucího u nichž požaduje zodpovědnost, respekt a odbourávání stereotypů. Článek dále shrnuje základní pravidla pro práci s tématem u dětí (tolerance, důvěra, dobrovolnost) i zásady pro vedoucí (správné užívání termínů, reálnost a přiměřenost věku, vyvarování se vlastnímu názoru atd.). V závěru statě je možno nalézt nápady na hry i další literaturu. Obsah článku Popelkové je shodný s programem, který

autorka této práce absolvovala jako workshop na vzdělávací akci Setkání výchovných zpravodajů (Vacková, 2019).

Článek týkající se sextingu popisuje, co slovo znamená se současným vysvětlením proč vzniká. V textu Kopecký s Kožíškem (2015) doporučují, jak s tématem pracovat v oddíle a navrhují řešení vzniklých situací, doporučovány jsou také bezpečné stránky a další vzdělávací literatura. V roce 2014, rok před výše popsány texty byl publikován ve Skautingu článek „Záchranné lano a co s ním...?“, který doporučuje publikaci vydanou Českou radou dětí a mládeže v roce 2010 (Strnádková, 2014). V textu odkazovaná brožura se jmenuje: „Záchranné lano. Metodický průvodce prevencí sexuálního zneužívání dětí a mladistvých II“ a komplexně popisuje v názvu vymezené téma – od teoretického ukotvení, přes praktické odkazy až ke kontaktům pro případ podpory a návrhům výchovných programů (Zajíc et al., 2010).

V neposlední řadě je nutno zmínit speciální skupinu vytvořenou při ústředí organizace. Členové skupiny jsou v některých případech i autory výše zmíněných textů publikovaných v časopisech nebo knižně. Tichavová (2020) popisuje okolnosti sestavení této pracovní skupiny s názvem „Ochrana dítěte“, jejímiž členy jsou právníci, lékaři ale i sociální pracovníci nebo psychologové. Skupina vznikla jako reakce na kauzy sexuálního zneužívání ze strany skautských vedoucích a nadále se zabývá prevencí patologických jevů a nevhodným chováním. Jedním z výstupů skupiny je také vytvoření návrhu Etického kodexu jednání dospělých. Obsahem „Kodexu jednání dospělých“ je popsání hodnot odpovídajících skautským principům. V ucelených oblastech je definováno chování „dospělého průvodce“ k různým dalším osobám a v závěru i k sobě samému (Hrnčířová, 2018a). Navržený etický kodex nebyl prozatím organizací závazně přijat a probíhající diskuze uvnitř organizace. Závazná rozhodnutí týkající se kodexu budou přijata při dalším valném sněmu. Popsaná skupina Ochrana dítěte je také autorem několika programů nabízených na klíč. Programy jsou rozděleny do jednotlivých témat a dále uvádíme jejich přesné názvy: „Kodex jednání dospělých a proč ho chceme/máme znát“, „Je se skauty dítě v bezpečí“, „Psychické bezpečí dětí v oddíle“, „Sexuální výchova v oddíle“ (Hrnčířová, 2018b). Cílovou skupinou pro uvedené programy jsou převážně dospělí činovníci případně roveři a rangers, délka programů je průměrně 90 minut a doporučena je účast malé skupiny cca 6-30 osob.

Interní výzkum v organizaci ve formě dotazníků zjišťuje názor členů organizace skrze tzv. „sondy“. Sondy jsou vždy tematicky zaměřené na aktuální témata. V roce 2014 se

sondy zaměřily i na bezpečnost, kvalifikaci a stezky pro vlčata a světlušky, celkový počet respondentů byl 2000. Podle publikovaných dat, považuje 83 % respondentů organizaci za bezpečné místo pro děti, 6 % ji označilo za rizikové prostředí. „Za nejvíce ohrožující jev považují respondenti případné sexuální zneužívání. Jako nejvíce nebezpečný jev jej zmínilo 82 % respondentů. Hned vzápětí následuje šikana, kterou uvedlo 81 % respondentů“ (Říha, 2014, s. 4). Na otázku „Nejpravděpodobnější nežádoucí jevy?“ pouze 1 % respondentů uvedlo sexuální zneužívání, naopak přední příčky obsadilo: kouření, alkohol, problémy ve virtuálním prostředí (Říha, 2014). Pro doplnění informací z výše uvedených sond je nutné zmínit, že se autorka práce pokoušela dvakrát dotazovat na uvedenou emailovou adresu pro zjištění podrobností příslušného způsobu výzkumu, zadání atd. ale odpověď nebyla získána. Výše uvedené informace pochází pouze ze stručné publikované verze na stránkách organizace.

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 Výzkumný problém

Jak již bylo popsáno ve výše uvedené teoretické části, sexuální výchova by měla být součástí rodinné výchovy a školního vzdělání. Mezi další významné činitele sexuální výchovy byl na základě výzkumu Kopeckého (2013) identifikován i vliv médií a vrstevníků. Téma sexuální výchovy se v České republice již hojně diskutovalo a nadále je provázáno zájmem výzkumníků a laické veřejnosti. Tato práce se připojuje ke snaze popsat aktuální stav sexuální výchovy se zaměřením na největší výchovnou i volnočasovou organizaci pracující s mládeží v tuzemsku – Junák – český skaut, z.s.. **Cílem práce je zmapovat problematiku sexuality a sexuální výchovy ve skautingu z pohledu vedoucích.**

Tato kvalitativní studie, která pojednává o aktuálním stavu sexuální výchovy v Junáku, byla především motivována absencí jakékoliv výzkumu zkoumajícího toto téma. Výzkum provedený v rámci této práce se zaměřuje na skupinu skautských vedoucích, kteří za použití definovaných výchovných metod provází mladší členy organizace. Hlavní výzkumná otázka práce zní: **Jaký je pohled vedoucích v organizaci Junák – český skaut z. s. na problematiku sexuality a sexuální výchovy v organizaci?**

Pro doplnění hlavní otázky bylo zvoleno šest dílčích výzkumných otázek, které téma dále strukturují. Otázky se nejprve zaměřují na vedoucího a jeho názor na tematiku sexuality a sexuální výchovy ve skautském prostředí a případnou roli tématu: **1. Jaký je názor vedoucího na sexuální výchovu ve skautu? 2. Jaká je role sexuální výchovy ve skautské organizaci?** Mezi zkoumané oblasti byla zařazena rodina, která dobrovolně dítě do skautu přihlásila a podporuje jej v rozvoji. Konkrétně byly zkoumány otázky **3. Jak při výchovné činnosti spolupracují vedoucí s rodinami dětí? 4. Jakým způsobem by měla probíhat spolupráce s rodinami dětí v otázkách sexuality a sexuální výchovy?** Dalším vytyčeným okruhem ve formě doplňujících otázek bylo zjištění a popsání konkrétních situací a témat promítajících se do činnosti. **5. Se kterými tématy z oblasti sexuality a sexuální výchovy se vedoucí při své činnosti skautští vedoucí setkávají? Jaké situace v souvislosti s tematikou nastávají?** V neposlední řadě bylo bádání zaměřeno na možnou podporu vedoucích, otázka zní: **6. Jaké formy podpory by vedoucí uvítali při práci s tématy sexuality a sexuální výchovy?**

5 Typ výzkumu a použité metody

Empirickou část bakalářské práce představuje kvalitativní výzkum zaměřený na téma sexualita a sexuální výchova ve skautském prostředí, a to z pohledu vedoucího. Vzhledem k dosavadní absenci vědeckého zkoumání tématu jsou výhody kvalitativního výzkumu zaměření nesporné. Explorace dosud nepoznaného jevu reprezentovaného v tomto případě jedinečnými respondenty a jejich přístupy k tématu odpovídá nastavení kvalitativního přístupu, tak jak jej definují různí autoři (Gavora, Koldeová, Dvorská, Pekárová, & Moravčík, 2010; Hendl, 2005; Hendl & Remr, 2017; Miovský, 2006; Šeďová & Švaříček, 2013).

Z možných typů výzkumů se práce nejvíce blíží případové studii, kterou například popisuje Hendl (2005) jako vhodnou při výzkumu organizací a institucí, ve kterých chceme například nalézt vzorce chování, přístupy a další. Data byla získána pomocí polostrukturovaných rozhovorů vedených se šesti účastníky výzkumu. Pro porozumění datům byla zvolena metoda interpretativní fenomenologické analýzy (dále také IPA).

5.1 Aplikovaná metodika

Empirická část bakalářské práce je sestavena na základě osobních individuálních rozhovorů se skautskými vedoucími. Metoda polostrukturovaného rozhovoru je podle Miovského (2006) nejrozšířenější podobou rozhovorů a jejím kladem je, že řeší většinu nevýhod nestrukturovaného a strukturovaného interview. Mezi výhody polostrukturovaného rozhovoru patří prostor pro formulaci dalších otázek a flexibilita z pohledu reagování na téma (Gavora et al., 2010). Příprava rozhovoru pro účely výzkumu byla sepsána a následně vytištěna na záznamový arch, který před sebou měla tazatelka. Otázky byly kladeny tyto:

- Můžeš mi prosím říct něco o sobě?
- Absolvovala jsi kurzy nebo vzdělávací akce se zaměřením na problematiku sexuality a sexuální výchovy?
- Jaký je tvůj názor na sexuální výchovu ve skautském programu?
- Popiš mi prosím situace, kdy se podle tebe téma sexuality a sexuální výchovy dotýká skautské výchovy.
- Jaká je podle tebe role sexuální výchovy ve skautské organizaci?
- Jak při výchovné činnosti spolupracujete s rodinami dětí?

- Jak by se mělo s rodinami spolupracovat při tématech sexuality a sexuální výchovy?
- Jakou podporu bys uvítal jako vedoucí při práci s tématy sexuality a sexuální výchovy?

Rozhovory byly nahrávány na mobilní telefon Samsung Galaxy A3 a byly uloženy do interního úložiště telefonu. Během rozhovoru byl využíván pracovní záznamový arch, do kterého si tazatelka dělala poznámky. Následně byla provedena přesná transkripce pořizovaných záznamů do programu Word. Pomlky v rozhovorech nebyly zohledněny. Zpracování dat kódováním a jinými postupy probíhalo v programu Atlas.ti. Po celou dobu příprav i výzkumu si autorka psala četné poznámky do výzkumného deníku a konkrétní průběh přibližuje v následující podkapitole.

Pro zpracování získaných dat byla využita metoda interpretativní fenomenologické analýzy (IPA), která nejlépe odpovídá parametrům práce. Jak uvádí publikace Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy, k cílům metody: „Cílem však nadále primárně zůstává porozumění participantově žité zkušenosti. Zásadní je, že závěry vzešlé z analýzy jsou v IPA vždy „dočasné“ a prozatímní, což činí analýzu nutně subjektivní“ (Říhářek, Čermák, Hytych, & et al, 2013, s. 11). Rovněž je doporučovaný nižší počet respondentů, kteří tvoří homogenní vzorek reprezentující zkoumaný fenomén. K vytvoření datového souboru slouží nejčastěji polostrukturovaný rozhovor, který je následně doslovně přepsán.

Postup analýzy rozhovorů odpovídá následujícím krokům Říhářka et al. (2013), ke kterým je plynule napojen postup tohoto konkrétního výzkumu. Nejprve výzkumník reflektuje zkušenost s tématem, doporučované jsou například rozhovory sama se sebou nebo s kolegou (Říhářek et al., 2013). V případě bakalářské práce byla využita metoda rozhovorů sama se sebou a zapisování poznámek do výzkumného deníku.

Následuje fáze zaměření pozornosti na data od respondenta, pro kterou je typické čtení, opakovaného čtení nebo poslech nahrávek. Výzkumník by měl ve třetí fázi sepisovat vlastní poznámky s komentáři k textu. Není přesně definováno, jak by vznikající poznámky měly vypadat, ale lze uvést tři základní typy: deskriptivní, lingvistické a konceptuální (Říhářek et al., 2013). Čtvrtou etapou je rozvíjení vníkaných témat a přetavení poznámek do výstižných celků představujících respondentovu zkušenost. Fáze propojování témat s vyhledáváním vzájemných souvislostí a vylučování nevztážených částí ukončuje práci na případu. Po ukončení fáze vzájemných souvislostí následuje opakování fázi s jinými případy zařazenými do výzkumu (Říhářek et al., 2013). Ke všem krokům, popsáným v tomto odstavci bylo v této závěrečné práci využito programu Atlas.ti, ve kterém byly vytvářeny

četné poznámky, kódy a schémata. Zvýšení objektivita byla v této fázi práce s daty využita možnost konzultace se zkušenou vedoucí bakalářské práce.

Dalším krokem IPA je vyhledávání vzorců napříč získanými daty, propojování souvislostí a na to nastupující interpretace popisovaného fenoménu. Vysoké nároky jsou kladeny také na prezentaci dat, která má být nejen srozumitelná, ale má současně zprostředkovávat perspektivu jednotlivých témat i perspektivu respondentů (Říhářek et al., 2013). Při představení výsledků je vhodné zařazení přímých citací ilustrujících témata. Naplnění požadavků propojení dat a prezentace je popsáno v kapitole Analýza dat.

5.2 Výzkumný plán a jeho popis

Na tomto místě bych ráda refletovala své zkušenosti s tématem a popsala průběh výzkumu, který je empirickou částí bakalářské práce. Po celou dobu výzkumu jsem si psala výzkumný deník, do kterého byly zaznamenávány nejdůležitější úvahy, konkrétní setkání i významné konzultace s různými odborníky. Následující text má chronologickou souslednost a odpovídá ve stručnosti textu deníku. Vzhledem k tomu, že se jedná o popis v mého pohledu bude tomuto faktu odpovídat i psaní v první osobě jednotného čísla.

V roce 2013 jsem jako dospělý nováček vstoupila do skautského střediska a začala jsem s dlouhodobou dobrovolnickou činností v organizaci Junák – český skaut, z. s.. Během stejného roku jsem také nastoupila na vysokou školu a začala jsem se věnovat základním otázkám výzkumu a aplikaci výsledků do praxe. Pro studium jsem si zvolila pedagogický obor, který korespondoval s mou dosavadní prací s mládeží v jiných organizacích. Byla bych ráda, pokud i závěrečné práce mého studia poslouží jako odrazový můstek pro další pokračování výzkumu, který bude přenesen do praxe.

Původní záměr bakalářské práce bylo vytvoření metodiky sexuální výchovy pro skauty nebo případně vzdělávacího programu určeného skautským vedoucím. Během práce jsem byla docentkou Štěrbovou dotázána, zda vůbec sexuální výchova ve skautském prostředí probíhá a jakou má formu. Tato otázka mě motivovala k pohledu z jiného úhlu, když jsem zjistila, že kromě několika článků v časopisech pro členy není žádný ucelený text zabývající se tématem pootočila jsem záměr bakalářské práce a cílila jsem na otázku, jak jsou vedoucí připraveni řešit rizikové sexuální chování. U takto definovaného tématu jsem ale postrádala propojení s výchovou, kterou si organizace Junák – český skaut, z. s. klade do

své činnosti. Ustálila jsem se tedy na cíli, že by bakalářská práce měla popsat přístup k sexualitě a sexuální výchově v organizaci.

Příprava a diskuze o tématu probíhaly přibližně jeden rok, a to se známými i cizími lidmi. Nejčastěji se jednalo o skautské vedoucí, kteří fungovali nejen u základní organizačních jednotek, oddílů, ale často také lektorsky vedli kurzy pro další vedoucí. Dále to byli naprostí laici, jenž kladli otázky, které mě inspirovali k hledání odpovědí a vytvářeli tak vlastně spirálu otázek a odpovědí. Když jsem ukončila proces definování tématu bakalářské práce vyhledávala jsem prostor pro konzultaci v organizaci a dostala jsem se tak do emailové komunikace a následně i na schůzku ve skupině „Ochrana dětí“. Téma se skupiny týká pouze částečně, ale bylo mi poskytnuto několik cenných doporučení na zdroje a také seminář. Psaní bakalářské práce a setkání se skupinou se také časově překrývá s procesem schvalování nově vytvářeného Kodexu jednání dospělých v prostředí Junáka. Všechny tato skutečnosti měly vliv na výzkumný projekt

Začátkem října 2019 jsem se zúčastnila Setkání výchovných zpravodajů Junáka, na kterém byl programový blok Sexuální výchova v oddílech. Během tohoto semináře bylo představeno, co to je sexuální výchova a proč témata do programu zařazovat. Součástí programu byl i nácvik vysvětlování pojmů, který spíše reflektoval, jak jsou vedoucí připraveni, když se dítě zeptá na libovolný termín související se sexuální výchovou. Prezentovaný koncept programu na mě působil uceleně. V závěru semináře jsem prezentovala svůj výzkumný záměr pro bakalářskou práci a již předem jsem avizovala, že bude publikovat inzerát hledající zájemce o zapojení do výzkumu. Na základě prezentace se do výzkumu přihlásil první z budoucí šestice respondentů.

Po reflexi doposud proběhlých událostí a myšlenkových posunů následovala konzultace s vedoucí práce a sepsání žádosti k etické komisi, ve které byly záměry stručně prezentovány. Sestavena byla také osnova rozhovoru, který bude veden a byl vydefinován požadovaný respondent, skautský vedoucí. Pro potřeby práce byl připraven informovaný souhlas pro dospělé účastníky studie.

V polovině ledna 2020 jsem na sociální síti Facebook v uzavřené skupině Skaut Fórum zveřejnila inzerát vybízející k zapojení do výzkumu. Skupina slouží členům k diskusi o fungování organizace i jako vzájemná inspirace. Příspěvky k vyvěšení mohou být vloženy všemi členy, ale musí splňovat pravidla skupiny a následně musí být schváleny administrátory. Skupina byla vybrána jako nejvhodnější možný prostor pro inzerát, po

zvážení i dalších možností. Zvažováno bylo hromadné rozesílání emailů, dotázání se na ústředí Junáka i možnost vybírání účastníků metodou sněhové koule skrze známé a přátele. Vyvěšení inzerátu bylo po diskuzi vyhodnoceno jako nejlepší způsob pro získání respondentů. Přibližný počet členů v době publikování inzerátu byl pět tisíc. Znění inzerátu bylo následující:

„Hezký den, prosím o pomoc při výzkumu na absolventskou práci! Ráda bych vás oslovila pro výzkum na bakalářské práci, kterou píší v rámci studia psychologie na Univerzitě Palackého v Olomouci. Cílem práce je zmapovat pohled vedoucích na řešení problematiky sexuality a sexuální výchovy v organizaci Junák český skaut. Mapování proběhne formou osobních polostrukturovaných rozhovorů, které budou trvat maximálně 1 hodinu. Cílová skupina výzkumu jsou vedoucí, kteří alespoň 1x měsíčně pracují se skauty/skautkami (11-15 let) a jsou starší 18 let. Výzkumný záměr práce je schválen etickou komisí. Prosím, pokud máte o téma a o zapojení do mého výzkumu zájem, ozvěte se na některý z níže uvedených kontaktů: kontaktujte do zpráv na FB, na email (...), telefon (...) děkuji Marie Cahlíková (Procházková)“
(znění bylo upraveno odstraněním kontaktů)

Na základě oslovení mě kontaktovalo deset osob do zpráv na Messengeru, žádného ze zmíněných jsem blíže neznala, kromě jedné členky skupiny Ochrana dítěte. Se třemi lidmi se podařilo sjednat místo a termín rozhovoru a jsou zahrnuti do výzkumu. Další tři kontakty odpověděli na inzerát, ale následně přestali reagovat nebo nebylo nalezeno vhodné datum (preferovali setkání později). Jedna odpověď na inzerát se ptala na metodologickou stránku výzkumu, ale mezi respondenty si kontaktující nepřál být zařazen. Poslední tři z popisovaných deseti reakcí na inzerát, požadovali zaslání sepsané práce pro další studium. Skrze email mě kontaktovali dva respondenti, s nimiž se podařilo dohodnout schůzku i realizovat rozhovor. Posledním zapojeným byl účastník Setkání výchovných zpravodajů, který po emailové komunikaci souhlasil se zapojením do výzkumu.

Rozhovory byly vedeny v Olomouci, Praze, Hradci Králové, Českých Budějovicích a Zlíně. Respondenti si sami vybrali město a ve čtyřech případech i místo. Rozhovory byly vedeny v kavárnách, kam jsem přicházela alespoň půl hodiny předem a pokoušela jsem se vybrat místo v klidné části a s dostatečným odstupem od ostatních hostů. Během rozhovoru jsem okolo krku měla skautský šátek, který měl za cíl usnadnit poznání s respondenty a také odkazoval na příslušnost k organizaci. Všechny rozhovory měly stejnou strukturu – nejprve

jsem se představila a prezentovala jsem výzkum, poskytnuté informace byly obecného charakteru. Dále byl představen informovaný souhlas a účastníci byli požádáni o podepsání. Následovalo zapnutí nahrávání a zahájení rozhovoru, tak jak bylo předem naplánovalo. Rozhovory byly ukončeny slovním oznámením, po ukončení rozhovoru a dále pokračovala neformální diskuze v přátelském duchu. Nikdo ze zapojených účastníků výzkumu nebyl finančně ani jinak odměněn. Zpracování rozhovorů a další tvorba empirické části práce proběhla podle popsané metodiky v další kapitole, která zároveň upřesňuje další detaily práce.

6 výzkumný soubor a jeho charakteristiky

Výzkumný soubor se skládal z šestice osob, vedoucích působících v organizaci Junák - český skaut, z. s.. Za „vedoucího“ byla považována osoba starší 18 let, která se alespoň jednou měsíčně účastní programu pro skauty/skautky. Věková skupina skauti/skautky je vymezena překročením 11 roku dítěte, maximální věk v této skupině je 15 let. Respondenti byly před zahájením rozhovorů dotazovány, zda nastavená kritéria naplňují. Komunikace se všemi respondenty před rozhovorem probíhala pomocí emailu (ve 3 případech) a pomocí Messengeru (rovněž ve 3 případech).

Pro získání účastníků výzkumu byla zvolena metoda samovýběru, kdy jsou potenciální respondenti osloveni v širší skupině, například inzerátem s pobídkou ke kontaktování (Miovský, 2006). V tomto případě se pět účastníků ozvalo na základě inzerátu na sociální síti Facebook ve skupině „Skautforum“, která je uzavřená a určená pouze pro registrované skauty. Sami dobrovolníci, již seznámeni se stěžejními informacemi pak kontaktovali výzkumníci. Jeden respondent se do výzkumu přihlásil po ukončení vzdělávacího semináře s názvem Sexuální výchova v oddílech na akci Setkání výchovných zpravodajů, na kterém autorka práce představila svůj výzkumný záměr.

Specifickou charakteristikou souboru ovlivňující způsob vedení komunikace při rozhovorech je zvyk komunikovat se všemi členy organizace bez ohledu na věk a postavení v druhé osobě jednotného čísla (tykání) a oslovovat se navzájem jménem nebo používanou přezdívkou přijatou členem. Rudolf Plajner v knize Úsvit českého junáctví říká, že v době vzniku organizace byly ve společnosti velké rozdíly a vzhledem k tomu, že skauting chtěl budovat demokratické hodnoty, kladl důraz na rovnost všech členů. Bylo zavedeno oslovování jmény případně přezdívkami bez jakýchkoli titulů (Plajner, 1992). Zavedení tykání je připisováno jednomu z prvních představitelů Josefu Rossler-Ořovskému, jehož návrh na využívání pouze tykání byl přijat už v samotných počátcích skautingu v Čechách (Junák - český skaut, 2018). I při realizaci rozhovorů bylo užíváno vzájemné tykání.

6.1 Etické hledisko a ochrana soukromí

Před zahájením výzkumu byla zhodnocena možná rizika pro respondenty a byla provedena jejich eliminace. Pro zabezpečení ochrany soukromí byla získaná data zpracovávána pod skautskými přezdívkami a při publikaci jsou využita pouze číselné označení pro každou osobu. Během rozhovoru byly pořizovány audio záznamy, které byly příslušně zabezpečeny heslem. Prostor pro rozhovory byl vybírán diskrétně a doplňující otázky byly položeny citlivě s ohledem na předchozí odpovědi probanda.

Termíny rozhovorů byly domlouvány přes online komunikační prostředky – email a Messenger. Skrze inzerát již byly respondenti seznámeni s cílem výzkumu a požadavky na účastníky. Před zahájením každého rozhovoru se tazatelka stručně představila, uvedeny byly údaje o studiu a příslušnosti k organizaci. Sdělovány nebyly žádné informace související s tématem ani fakta o soukromém životě autorky práce. Všichni zúčastnění respondenti se do výzkumu přihlásily dobrovolně a před zahájením rozhovoru podepsaly informovaný souhlas.

Dále byly účastníci slovně seznámeni se všemi body informovaného souhlasu, tedy se skutečností, že zapojení se do výzkumu je dobrovolné a účastník má možnost kdykoliv odstoupit ze studie. Zpracování dat bude anonymní a ve shodě s aktuální platnou legislativou. Všichni zúčastnění byly seznámeni s výzkumným cílem, a to již v podaném inzerátu, tak následně i před zahájením rozhovoru. Žádného z přihlášených dobrovolníků autorka dříve nepotkala, ani s nimi nebyla nikdy v jiném kontaktu než při komunikaci za účelem domluvení rozhovoru pro výzkum.

6.2 Charakteristiky výzkumného souboru

Výzkumný soubor se skládá z šesti dobrovolníků, tří žen a tří mužů. Průměrný věk je 32 let, nejmladšímu respondentovi bylo v době rozhovoru 20, nejstaršímu 59 let. Respondenti pochází z pěti různých krajů – Zlínský, Olomoucký, Královehradecký, Středočeský a Jihočeský. Střediska, ve kterých působí jsou různě velká a stejně tak počet dětí v družinách či oddílech. Délka členství v organizaci je individuálně odlišná, ale lze říci, že 5 účastníků výzkumu má zkušenost se skautingem od dětství, jedna vedoucí byla zapojena do organizace jako dospělý nováček. Podrobnější informace o respondentech lze získat v tabulce 1.

Tabulka 1 přehled základních informací o respondentech

Respondent	1	2	3	4	5	6
Pohlaví	žena	muž	muž	žena	muž	žena
Věk	28 let	20 let	35 let	26 let	59 let	23 let
Vzdělání	VŠ	SŠ*	VŠ	VŠ	SŠ	SŠ*
Zaměstnání	lékařka	student pedagogiky	Podnikatel (bezpeč.)	lesní taxátorka	živnostník stavař	studentka psychologie
Členství	3 roky	13 roků	24 roků	13 roků	47 roků	13 roků
Absolvov. kurzy	Č, V	Č, V	Č, V, I	Č	Č, V	Č
Výchovná skupina	skautky +	skauti +	skautky	skautky	skauti i skautky +	skautky

Seznam použitých zkratk a symbolů v tabulce 1

- Řádek „respondent“ přiřazuje jednotlivým účastníkům číselné označení používané v kapitole analýza dat. Informace ve sloupcích odpovídají účastníkům.
- Řádek „věk“ uvádí věk respondenta v době rozhovoru
- Řádek „vzdělání“ symbol: * znamená, že respondent pokračuje ve studiu, SŠ je zkratka pro střední školu s úspěšně maturitní zkouškou, zkratka VŠ zastupuje úspěšně ukončené vysokoškolské vzdělání
- Řádek „zaměstnání“: zkratka „bezpeč.“ označuje podnikání v oboru bezpečnost
- Řádek „členství“ uvádí počet roků v organizaci. V případě respondentů 4 a 5 byla zaznamenána pomlka v aktivní činnosti.
- Řádek „absolvov. kurzy“ pojmenovává úspěšně ukončené kurzy v organizaci. Použity jsou následující zkratky Č-čkatelský, V-vůdcovský, I-instruktorský.
- Řádek „výchovná skupina“ pojmenovává skupinu, se které vedoucí, v rámci organizace pracuje, označení + odkazuje i k práci s jinými věkovými skupinami.

7 Analýza dat

V této kapitole jsou prezentovány výsledky z realizovaného výzkumného šetření. Nejprve bude pojednáno o dílčích výzkumných otázkách, které jsou součástí výzkumu, a následně bude prezentován zjištěný výsledek k hlavní výzkumné otázce. V textu jsou uváděny ukázkové citace respondentů, pro které bylo z důvodu přehlednosti zvoleno značení kurzívou. Ukázkové přepisy byly částečně editovány za účelem zlepšení čtivosti textu, zejména byla odstraněna výplňková slova. Dále jsou k některým citacím připojeny poznámky doplňující kontext, které jsou psány běžným textovým formátem v závorce a uvedeny zkratkou „pozn.“. Pro označení respondentů byla zvolena čísla, na které je v následujícím textu odkazováno. Čísla odpovídají uvedené tabulce 1, v kapitole 6.2 Charakteristika výzkumného souboru.

Nejprve pojmenujme možné výchozí faktory odlišující respondenty, které vyplynuly z analýzy rozhovorů. Účastníci výzkumu mají různé životní profese, vzdělání, věk a životní zkušenosti (např. zkušenost s rodičovstvím). Jako další faktory lze zmínit i víru, vlastní zkušenosti se sexuální výchovou v rodině i škole, vliv dalších skautských vedoucích a norem konkrétních organizačních jednotek Junáka nebo jiných významných skupin. Například absolvované kurzy při studiu medicíny, anebo terciální vzdělání v oblasti bezpečnosti mohou determinovat k odlišným přístupům i při práci v organizaci. Uveďme ukázkou faktoru předchozí zkušenosti s tématem z pohledu dítěte a následně z pohledu vedoucího: „*A taky na základě vlastní zkušenosti, když nám bylo kolem těch 15, měli jsme prostě roverskou družinu 10 lidí. 5 holek 5 kluků, a to byl takovej boj o to, kdo s kým bude vlastně, nebo boj, docela se nám to tam napárovalo, ale jenom na krátkou dobu*“ (4), „*Tak já mám zkušenosti bohatý v tom, kdy to jako přesáhlo jako meze i zákonnosti, ne teda u nás ve středisku zatím, ale v jiných jako střediscích ano, byl jsem sám v 19 přítomen tomu, kdy se řešilo na táboře znásilnění*“ (3)

Všichni zúčastnění vedoucí sami sebe identifikují jako členy organizace. Silněji se ale identifikují jako členové družiny, oddílu či jiného uskupení, ve kterém pracují. Při rozhovorech mluví v první osobě množného čísla, odpovědi zobecňují i na dětské členy, vytváří společné vnitřní normy: „*Hele učíme se to, učíme se to, sami to neumíme, teď vlastně zítra máme sami oddílovou radu*“ (5) – vedoucí popisuje nově zaváděný systém práce skautů; „*Naši holčičí skupinu*“ (6) – popisována družina skautek a dvou vedoucích, „*Takže*

jsme si u toho řekly jako jo dobrý, tak prostě jsme se tomu zasmály, máme to na mobilu, ale nebudeme to nikomu posílat“ (1) – popis družiny skautek i s vedoucí, které komunikují o nutnosti nesdílení videa na internet.

V prepisech rozhovorů lze pozorovat časté nevyjádření podmětu či využívání zástupných, neurčitých výrazů, někdy až neochotu pojmenovat konkrétně. *„Jako, kdyby, takhle to.“ (2), „Všechno tohle ji zajímá“ (4), „A takový věci, a tak“ (6), „Ty to chceš strašně konkrétně, mě je to trošku nepříjemný víš“ (2). Z jazykové stránky pak používaný slovník zapojených osob odpovídá spisovné mluvě, místy jsou využívány lokální dialekty. Kódovány byly také úniky od původní otázky k jiným tématům i rozporuplné odpovědi – kdy první část vyjádření byla následně popřena: *„Spolupráce s rodičema bych asi nepřežil, protože vlastně jsem sám. Pomáhá mi vlastně jeden tatka vedoucí, který se dal na vedoucího, takže určitě, pomáhají se stavbama táborů a s nášivkama na košile a komunikujeme mailem (...)“ (5).**

Jaký je názor vedoucího na sexuální výchovu ve skautu?

Pohled vedoucího na zařazení sexuální výchovy není jednotný a vyskytují se různé ambivalentní postoje. Respondent 3 uvádí, že *„Je naprosto nedostatečná a měla by mít v programu větší místo, zejména v kategorii skautů a skautek“ (3). Za potřebnou ji považují další dva účastníci výzkumu (1, 2). Naopak dva vedoucí (4, 5) se domnívají, že hlavní roli by měla zastávat rodina, skautská organizace by měla působit jako doplněk, a to například v sociálních situacích, které nelze nasimulovat. *„Vyloženě sexuální výchova si myslím, že to úplně není naše pravomoc, ale nějaký takový usměrňování holek nebo poučování, co se právě třeba týče menstruace tak si myslím, že to není špatný, když s nima mluvíš otevřeně, že to prostě může přijít“ (4) Poslední respondentka 6 v odpovědi na otázku sdílela svou nejistotu, co do tématu zařadit a jak s ním pracovat, po úvaze vyjádřila také přesvědčení, že rodina je primárním místem, ve kterém by téma mělo být řešeno.**

Velmi rozdílné odpovědi, lze nalézt také v definování témat, které by vedoucí do tématu sexuality a sexuální výchovy zařadili. Nejméně témat by zařadila respondentka 6, která jmenovala partnerské vztahy a diskuze týkající se genderu. Další odpověď od muže 5 směřovala spíše k přirozenému předávání „genetického kódu“ a zkušeností, komunikaci, toleranci. Účastník 2 by zařadil předávání informací o zneužívání, vývoji lidského těla, pohlavním styku. U ženy 1 byla odpověď následující: *„Mě napadá ta sexuální výchova, co jsme měli ve škole, ale teď nevím, co bych tam dala za body. Rozhodně bych tam zmínila*

právě tu nějakou tu ochranu v tom kyberprostoru, aby člověk na sebe takhle veřejně nevydal něco, co už se nedá vzít zpátky, protože když se jednou dá třeba nějaký obrázek na internet, tak už to z tam nemusí nikdy zmizet, pak to, jak se chránit i v tom fyzickém životě třeba (...)“ (1) a dále k tématu přiřadila menstruaci. Nejobsáhleji téma definoval muž 3 s tématy: vztahy, fyziologické potřeby, bezpečí, sexuální akt, pohlavně přenosné choroby, zneužívání a jeho formy, krizové scénáře (např.: kam napsat když), právo, vymezení souvisejících pojmů, ochranné pomůcky, deviace, preference, dialog a další.

Všichni respondenti se shodnou na nutnosti jednat s dětmi o tématech přiměřeně věku. Věkovou skupinu skauti, skautky vedoucí často dělí na dvě podskupiny, mladší a starší. Vedoucí uvádějí, že pozorují značné rozdíly, ač věkový rozdíl je malý. *„Bavíme se samozřejmě o ochranných pomůckách při sexu, bavíme se o různých deviacích, o tom, že každý v tom sexu má nějaký preference, limity a hranice, o dialogu, který je potřeba vést mezi těma dvěma sexuálníma partnerama, prostě jakým způsobem se ten dialog má vést, aby to bylo jako příjemný oboum, a tak podobně. Takže to jsou ty starší no a u těch mladších, jak už jsem říkal, tak se omezujeme spíš na to, aby si dokázaly už v tom fyzickým jako říct jaký dotyk se jim líbí a jaký ne a spíš se bavíme o rozdílech mezi klukama a holkama vlastně“* (3). Dále se opakovala nezbytnost řešení na základě individuální potřeby konkrétního svěřence, a to v menší skupině nebo přímo s jednotlivcem.

Jaká je role sexuální výchovy ve skautské organizaci?

Zúčastnění se shodují, že sexuální výchova by neměla mít dominantní postavení ve skautské výchově a měla by spíše doplňovat výchovný celek nebo jen odpovídat vzniklé poptávce od dětí. Úlohu sexuální výchovy je možno z rozhovorů interpretovat dvojí – preventivní a edukační. Součástí preventivní role jsou opatření před akcemi, které předchází nepřiměřenému chování, *„Aby se nám tam moc nepáříli“* (4), respondent 3 odpověděl zajištění bezpečí na všech možných úrovních. Činovník 2 uvedl *„Měla by být, na ni (pozn.: sexuální výchovu) tlačen větší důraz. A to už zvláště kvůli tomu, že z veřejného povědomí se častokrát skautští vedoucí jeví jako, ti, co pracují s dětmi a jsou to údajní možní pedofilové. Proto by na ni měl být kladen větší důraz právě v tom skautském věku, informovat děti o tom, že tohle není správné, že kdykoli by se tohle dělo, někdo by na ně tlačil, jak už z toho skautského prostředí, tak i z veřejného, tak že se mají obrátit na někoho svého blízkého“* (2). Druhá role je edukační, a to ve smyslu *„Když nastane nějaká situace“* (1) nebo všeobecně vzdělávající k životu v civilizované společnosti, jak odpověděl respondent (3). Respondent 5 řekl: *„Tak prostě by to neměl být jako program cílený, si myslím. Co by*

to nemělo být, zasahovat rodičům do výchovy nebo těžko i vnucovat svůj názor nějaký. Každý člověk má jiné zkušenosti a vychází z jiného prostředí, takže nevím, dál se nějak moc nepohnu, protože si prostě myslím že tím, přirozeným životem, tak jak to máme nastavené v 7 bodech skautského výchovného systém, tak v podstatě tam dojde na všechno“ (5)

Odpovědi také ukázaly, jak vnímají vedoucí své postavení vzhledem k dětem, se kterými pracují. *„Něco mezi cizím člověkem a blízkým člověkem, prostě povídají, aby se dozvěděli třeba můj názor...“ (5)*. Pozice vedoucího je odlišná od učitele, který děti klasifikuje a má autoritativní postavení. Rozdílná je také od rodičovské role. Rodiče jsou dětem nejbližší a zastávají hlavní výchovnou činnost. Dotazovaní vedoucí také usuzují, že otevřenost dětí k rodičům v oblasti sexuality a sexuální výchovy nemusí být tak velká. *„...v rodině se o tom můžou pobavit třeba jako s mámou, ale i tak je to prostě jako trapas...“ (1)*. Odlišné je také postavení od spolužáků, kteří mají podobné množství zkušeností a praxe. *„...Hraje (pozn. vedoucí) ultimátní roli v tom, že má nejlepší pozici něco tomu dítěti opravdu s reálným způsobem vysvětlit, říct a objasnit“ (3)*. *„Já si myslím, že máme docela otevřené vztahy jo. Že jako, přijdou občas když třeba je něco trápí někde, tak se o tom bavíme, no ale tak samozřejmě záleží taky na tom, kdo to je, ne všechny, část“ (6)*

Jak při výchovné činnosti spolupracují vedoucí s rodinami dětí?

Rodiny se do výchovy ve skautských oddílech zapojují částečně, a to například při stavbě tábora či podpoře dětí v úkolech (domácí příprava, pořízení vybavení a jeho údržba). Informace jsou rodičům sdělovány při osobních schůzkách většinou na začátku školního roku, případně před letním táborem. Dalším prostorem pro setkání vedoucí-rodíč je před a po konání akce, tedy při srazech a rozchodech. Respondenti také uvádí, že realizují individuální rozhovory při příchodu nováčka do oddílu, během kterého dochází k vyjasnění výchovného záměru skautů a výměně kontaktů.

V průběhu roku jsou ve všech oddílech rozesílány emaily s informacemi o realizovaných akcích a dalšími doplňujícími informacemi. V případě potřeby jsou vedoucí k dispozici skrze SMS zprávy nebo telefonní hovory. Dále jsou s rodiči sdíleny fotografie z akcí. Jak říká žena 6 *„Jako neinformujeme je o tom (pozn.: co se děje na schůzkách), snažíme se dělat nějaký akce pro rodiče, aby viděli, jak ten oddíl funguje, ale že bysme jim psali, jak co děláme na schůzkách, tak to se dozvídají asi jenom od dětí, a když chtějí, tak se jako třeba zeptají. Nebo jsou tak tři roky, kdy jsme měli nějaké připomínky, že by bylo vhodné dělat víc akcí jako do přírody...“ (6)*.

Respondentka 1 také uvádí, že si není jistá, zda by rodiče chtěli být pravidelně informováni a jestli by to nebylo nad rámec obtěžování ze strany vedoucí. Obdobně účastník výzkumu 5 registruje pouze „nějaké“ odpovědi na informační emaily. Jak již bylo zmíněno v předešlém odstavci informace jsou předávány také skrze děti, se kterými někteří vedoucí komunikují přímo a předpokládají, že doma vyřídí potřebná fakta. Kupříkladu takto popisuje komunikaci s rodiči paní 4 „*Informujeme o všech akcích (pozn.: rodiče), když je nějaká prodloužená schůzka, tak se to dá taky vědět, většinou se dávaj vědět emailama nebo když pak se něco potřebuje rychle tak i přes telefon. Ale já si to většinou s holkama řeším sama přes Whatsapp (pozn. online komunikační platforma), že máme skupinu, kde jsme všechny, takže to tam píšu hromadně přes Whatsapp, a voni jako doma vyříděj no a jinak si choděj třeba rodiče i pro děti někdy na schůzky nebo po výpravách, takže se tam s nima pozdravím, a když tak si řeknem něco co je potřeba nebo maj na mě kontakt, ale ještě se mě to nestalo, že by někdo volal kvůli nějakýmu problému“ (4).*

Jakým způsobem by měla probíhat spolupráce s rodinami dětí v otázkách sexuality a sexuální výchovy?

V bodě spolupráce skautu s rodinou na sexualitě a sexuální výchově je opět pozorovatelná vysoká pluralita názorů. Vedoucí 4 si není jistá, zda by vůbec rodiče chtěli, aby se skautkami témata sexuální výchovy a sexuality probírala. Naopak respondent 3 o zařazení tématu sexuální výchovy do programu ve skautu informuje rodiče na zahajovací schůzce a „*Reagujou (pozn. rodiče) tak jako vesměs pozitivně, nebo vůbec“ (5)*. Účastník 2 uvádí, že u některých otázek týkajících se spíše sexuality konkrétního dítěte, odkazuje dítě k rozhovoru s rodiči.

V datech lze také identifikovat pochybnosti jednotlivých vedoucích, zda rodiče s dětmi o tématu vůbec mluví. „*Častokrát si rodiče myslí, že tohle by měli řešit právě oni, ale častokrát se stává, že to právě neřeší“ (2)*. Také je v rozhovorech možné pozorovat odkaz na formální vzdělávání ve škole, ve kterém děti mají získat potřebné vzdělání. Ve skupině dětí jsou pak vybírány děti, které mají předpoklady se o téma více zajímat: „*Taková divoká je zatím jenom jedna“ (4)*, „*Takže tam se snažíme s téma věcma pracovat, ať už individuálně u některých dvojic, u konkrétních našich členek, který jsou v té vztahový oblasti aktivnější“ (3)*.

Do předpokládaných míst vzdělávajících v tématicke řadí respondenti kromě rodiny i školu nebo média. „*Přemejšlím, já si myslím, že v dnešní době tu sexuální výchovu spíš*

zastávají jako ve škole, myslím si, že v 8. třídě se vo tom učí, anebo že to zvládnou všechny takový různý média, třeba za mejch časů bylo Bravičko, (...) Takže jak řešíme sexualitu s rodinou, asi nějak“ (4).

**Se kterými tématy z oblasti sexuality a sexuální výchovy se při své činnosti setkávají?
Jaké situace aktuálně v souvislosti s tematikou řeší nebo v minulosti řešili?**

Témata, se kterými se vedoucí při činnosti setkávají jsou různá. Zmíněny byly: vztahy, pornografie, twerkování, menstruace, komunikace (včetně kyber prostoru), masturbace, sexuální orientace, vulgární výrazy se sexuálním podtextem, hygiena, bezpečí, hygienické pomůcky (hlavně vložky u dívek). Námět většinou přichází od dětí a je řešen buď individuálně nebo v menší skupině. Všichni účastníci výzkumu, kteří pracují se skupinou dívek, skautek, uvedli, že se při své práci setkávají s menstruací. Menstruace je v dívčích skupinách řešena ve formě prevence, kdy vedoucí s sebou na akce vozí pomůcky „*Že vozíme třeba vložky na tábor a tak“ (4).* Druhý případ zařazení tématu je osvěta, případně poučení „*Snažíme nějak jako edukovat a tak, ale spíš je to jako individuální“ (6).* Třetí kategorii lze pojmenovat jako reakce na vzniklou situaci s menstruací. Žena 4 popisuje konkrétní situaci, při které dívka i s vložkou vběhla do vody se koupat: „*třeba je to pak omezující, když ona se ti nechce přiznat, že si vlastně nemůže jít koupat a pak zjistíš, že se tak moc chtěla jít koupat, že prostě vlezla v kalhotkách i s vložkou do vody, a pak že to vypadá fakt dost blbě, že jo, to se mi stalo, takže jsem ji omotala ručníkem a prostě jsem ji pak poslala na klubovnu, ať se jde převlíct“ (4).*

Respondent 2, pracující s výchovnou kategorií skauti, popisuje téma masturbace: „*Tak to bylo tak, že na výpravách se spí většinou v jedné velké společné místnosti se skautama, tak a řekněme si, že jde to slyšet, jelikož spacák šustí a na druhý den si z toho kluci začali dělat srandu, že tam někoho slyšely a takhle tak že kvůli tomu jsme to jako kdyby začali řešit. Když se ať si pak kdyžtak kluci nemusej ze sebe dělat srandu, že prostě tomu pak bylo trapně a takhle. Je to intimní téma, a kdo nechce mít potom z toho následek, že si z něho potom třeba budou dělat druhý den srandu, tak právě jsme se bavili s něma, že právě buď by se toho měli vyvarovat nebo vyhledat intimní místnost jako toalety a takhle“ (2).*

Jestliže je jakékoliv téma či situace řešena ve skupině, jedná se většinou o menší důvěrnou skupinu složenou z jednoho pohlaví a forma programu je nejčastěji diskuze vyvolaná konkrétní otázkou nebo situací. Z pohledu respondentů jsou k řešení témat

preferovány déle trvající akce: na víkendových akcích nebo táborech, u kterých nehrozí nutnost časového ukončení. Cílené programy jsou zařazovány spíše méně, a to s různými výsledky. Například tento příběh sdílela respondentka 1: „*Vyloženě program s tématem tady tohohle toho nemáme, já jsem loni udělala takový pilotní projekt, že jsem si říkala, jak vůbec otevřít tady to téma, jak bychom se o tom mohli pobavit. Takže jsme naprosto nezákladně začaly probírat krabičku poslední záchrany. Já jsem holkám připravila Kimovu hru. Víš, co je Kimova hra? Takový ty předměty, holky si to musí zapamatovat, pak se to přikryje a ony prostě píšou co tam viděly a jako jednu z těch věcí v KPZce jsem tam prostě položila kondom. Takže si toho samozřejmě všechny všimly, protože prostě kondom, to je něco jako úplně neobvyklého, takže si to samozřejmě všichni zapamatovaly, tak jsme se o tom pak bavily co do té KPZtky patří, a když jsme narazily na ten kondom, tak jsme si, tak jsem jim vysvětlovala, proč je zrovna v té KPZtce jako třeba ten rezervoár té vody, jako třeba že to má i jiný využití. Tak se holky samozřejmě začaly smát, protože to byly třináctileté puberťačky, takže to bylo strašně srandovní. Já jsem jim pak rozdala všem ty kondomy, aby měla každá ve svojí KPZce, aby měly jeden. Pak jsem jeden z těch kondomů vzala, otevřela jsem ho a ukázala jsem jim, jak to vypadá, nafoukla jsem ho a udělala jsem z toho balónek a pak jsme si z toho, s tím prostě pinkaly a holky se prostě úplně rozkecaly, jestli už to prostě měly někdy v ruce, nebo co si o tom myslej, a tak.“ (1).*

Všichni respondenti v průběhu rozhovorů uvedli svou otevřenost k řešení otázek položených od dětí. „*Asi by měla být třeba ochota, když děti přijdou, chtěj se o tom bavit nebo si sami vyžádaj nějaký program“* (5). Frekventant 3 pak uvádí, že zařazuje programy jako filmy, edukační prezentace nebo nácvik sebeobrany i když se jedná o asi 20 % z takto orientovaného programu, zbylou část programů tvoří rozhovory. Muž 2 uvádí, že v jejich programu je bod zařazen do Stezky, kterou účastníci vyplňují a konkrétně se jedná o individuální rozhovor mezi vedoucím a dítětem dle předem připravené osnovy: „*U vlčat a světlušek máme přímo bod ve stezce, kterej se jmenuje Vím, jak jsem přišel na svět. Podle toho vždycky s každým jednotlivě, neprobíráme to ve skupinách, protože právě je to intimnější téma, tak se to probírá v jednotlivcích, kdy si vůdce, nebo zástupce nebo rádce oddílu nejlíp, když je to samozřejmě ten vůdce. Sedne s dítětem a probírají to téma. U skautů, my jsme teďka navázali na nový stezky co vyšly a tam to téma v podstatě skoro nebylo a jsou tam oddílové doplňky a tam jsme zařadili dva body, a jedním, jak probíhají změny v pubertě, ohledně lidského těla. Potom samozřejmě, že ve skautu, ve skautské věkové kategorii se dostávají do právě puberty a věku a kdy už se s tím tělem víc poznávají, tak bod, ve kterým*

se věnujeme sexu trošku víc přiblíženě“ (2). Mezi používané metody tedy patří výše uvedené diskuze a rozhovory, frontální přednes, nácvik i metoda pokus omyl (více popis situace kondom v KPZ výše).

Při otázce na situace, při kterých se vedoucí s tematikou setkávají, odpovídali respondenti obecně vzato podobně. Převážně zmiňovali akce, během kterých se setkávají kluci s dívkami, skautky a skauti. *„Určitě, protože, hlavně to řešíme i kvůli tomu, že na tábory s námi jezdí i holky, občas. Takže je potřeba to z naší strany s klukama řešit, protože víme že na táboře se může stát cokoli a člověk nemusí nikdy nikoho uhlídat, takže je potřeba aby byli prostě informovaní podle mě“ (2). Připomeňme, že 5 respondentů pracuje s nekoedukovanou skupinou dětí, což znamená, že podstatná část programu se děje v uzavřené pohlavně heterogenní skupině.*

Jaké formy podpory by vedoucí uvítali při práci s tématy sexuality a sexuální výchovy?

Na začátku rozhovoru byli všichni respondenti dotázáni, zda absolvovali kurz nebo seminář se zaměřením na tematiku sexuality a sexuální výchovy. Pět odpovědí bylo zamítavých a objevovala se i nejistota v odpovědích, například: *„Ne ne, ani nevím, že by nějaké takové semináře v rámci skautingu existovaly, pokud nějaký takový existuje povšechně co se týče nějakých vzdělávacích akcí, tak o něm vůbec nevím“ (1), nebo „Ne, ne, nebo jestli jo, tak jsem se určitě nepřihlašovala na nějakou, na ten jako seminář, kterej se toho týkal“ (6). Pouze respondent 3 uvedl, že absolvoval mnoho kurzů a následně jmenoval vzdělávací akce ze skautského prostředí (znal i speciální skupinu při ústředí zabývající se tématem a jmenoval její lektory) a následně uvedl akce organizované jeho vysokou školou a další zkušenosti, které nabyl během působení v mezinárodním týmu zajišťujícím bezpečí při Jamboree. Dva další účastníci (2 a 4) zaznamenali téma mimo vlastní středisko pouze okrajově, při neformální diskuzi nebo jako součást vůdcovské zkoušky, konkrétně vzdělávací oblasti pedagogiky psychologie.*

Jmenované formy podpory ze strany organizace se objevovaly především dvojího charakteru – metodika a kurzy. U metodického materiálu si vedoucí nebyli jistí, zda by jeho použitelnost byla univerzální. Pravděpodobně by se tak mohli podle metodiky vzdělat sami, ale praktické použití v programu už by záleželo na nich samotných. Respondenti také spekulovali, že možná metodiky již existují, ale oni je neznají. *„Já si nemyslím, že by v tomhle pomohla třeba nějaká brožura nebo tak, protože něco takového si může přečíst*

každý na internetu, jako že něco takové určitě je ale to, že si přečteš brožuru to ti v ničem nepomůže“ (1), „To není jenom o metodikách, který určitě jako vznikaj a dokonce si myslím možná už jsou“ (3).

Větší zájem než o metodiku vyvolávalo téma vzdělávacích kurzů. Program kurzů by měl být podle informací od respondentů 1, 3 a 5 zaměřen na teoretické vzdělávání, vlastní zkušenosti a diskuzi mezi účastníky. *„Mohl by tam být třeba zčásti strukturovaný program, ale hodně volného programu právě pro tu vzájemnou výměnu“ (5), „No mohlo by to být tématem na nějakých vzdělávacích akcích typu třeba ty čekatelské vůdcovské kurzy, protože s tímhle jsem se vůbec nesečkala během toho vzdělávacího procesu“ (1).*

Všichni respondenti během rozhovoru zmiňovali jiné členy organizace, kteří se s nimi podílejí na činnosti oddílů. Tyto členy označovali různými „tituly“ – rangers/ roveři, rádci/rádkyně, vedoucí, kamarád(ka), sourozenci – pravděpodobně biologičtí. Pro zjednodušení použijme pro tyto označení „další vedoucí“. Všichni respondenti uváděli, že se s nimi baví o práci s dětmi, realizují zpětné vazby, reflexe činnosti, vytváří společně program či společně jezdí na oddílové akce. U odpovídajícího 2 je možné konkrétně ukázat spolupráci na tématu při sestavování osnovy rozhovoru s tématem sexuality a sexuální výchovy: *„Právě z vedení střediska i s dalšíma lidma s kterýma jsem se bavil, protože je to téma, kterému je potřeba se věnovat, a tak jsem chtěl obsáhnout otázky, který by je mohly zajímat“ (2).* Vedoucí 6 popisuje: *„Jo jinak ve vedení oddílu tam nás je, tohle je jako jenom družina, ale ve vedení oddílu tam nás je, tam nás je hodně, tam jsme jako aktivní třeba jako tak 9 lidí, že se jako scházíme, pravidelně na nějaký oddílový rady a tak“ (6).*

Někteří respondenti také reflektují nepřipravenost k tématu nejen u sebe ale u jiných činovníků v jim příslušným organizačním jednotkám. Konkrétní příklad lze nalézt v odpovědích respondentů 1 a 3: *„Když to vezmu třeba úplně konkrétně, tak zrovna teď řešíme ve středisku, problém. že jeden kluk je zamilovaný do jedny holky, píše jí nějaké zprávy, které ona prostě nechce jako vyloženě, vyloženě ji tímhle ji obtěžuj. Já jsem to napsala jeho rádci a jeho vedoucímu ať s tím prostě, ať si s ním nějak promluví, ať prostě chlapi s chlapama si to nějak vyříkaj a jeho rádce, což je, 19letý kluk, řekl že vůbec neví, jak by s ním měl tady o tomhle mluvit. Že ho vůbec nenapadá, jak by s ním měl začít ten rozhovor, že jak by prostě, víš jako že nevědí, jak na to jít z nějaké té lidské stránky. A je těžko říct, jestli je to dané tím, že prostě opravdu nemají to vzdělání v oblasti nějaké krizové intervence nebo jestli je to prostě“ (1) a „Spousta skautů je schopných na přednáškách typu sexualita říct, zejména teda bezpečnost proti zneužívání, opět zase zmíním tu bezpečnost, tak je schopná říct, že se to*

vlastně u nás nikdy nemůže stát. Fakt tomu jako bytostně věřej, to není jako pokrytecký, ty lidi si opravdu myslej, že se u nás v Junáku nemůže žádná takováhle jako aféra stát. A protože všichni dodržujem slib a zákon, a to si myslím, že je obrovská chyba, že to ti vedoucí takhle berou a je obrovská chyba, ústředí, že jim dovoluje si tohle to myslet, protože to téma je stále jako velmi okrajový“ (3)

8 Diskuze

Při realizaci výzkumné části práce byl zaznamenán dostatečný zájem respondentů, jejichž počet odpovídá požadavků kvalitativně zpracované studie metodou interpretativní fenomenologické analýzy. Je třeba konstatovat, že získávání a zpracování datových souborů mohlo být zkresleno nedostatečnou zkušeností autorky s výzkumnou metodou. Ke zkreslení mohlo dojít i přes opakovaný nácvik i studium problematiky polostrukturovaných rozhovorů a podporu při zpracování ze strany odborné vedoucí práce. Vytvořené schéma rozhovoru a jeho zaměření mohlo být pro některé členy zavádějící či matoucí, což mohlo zkreslit získané odpovědi.

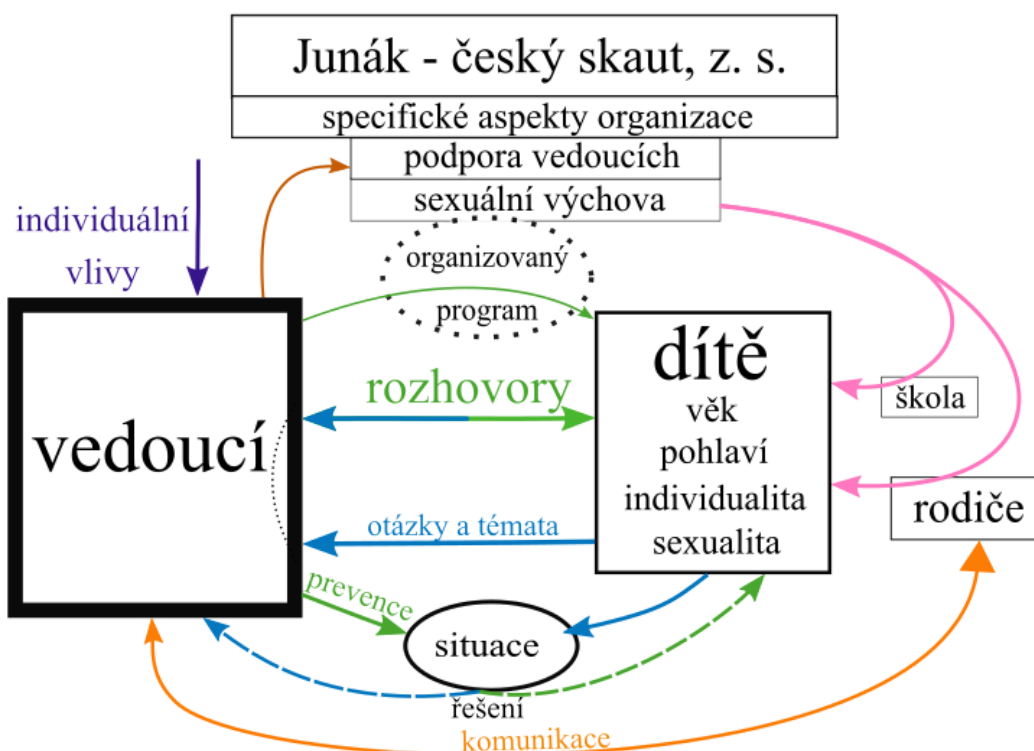
Při zpracování teoretické části práce si nešlo nepovšimnout, že většina publikované literatury o skautingu byla sepsána skauty a publikována skautskou organizací – například Břicháček (1995; 2000), Zajíc (2008), Koutenská (2016, 2017a) nebo diplomové práce ze současné doby (Pavelková, 2020). To může výrazným způsobem zkreslovat nadhled nad zpracovávanou problematikou. Tento nedostatek nese bezpochyby i tato práce – příslušnost autorky k organizaci ji částečně mohla determinovat ke zkreslení náhledu na popisovanou problematiku i přesto, že se autorka snažila využívat kritické myšlení a systematicky pracovala na požadavcích kladených druhem výzkumu. Práce zkoumá téma, které prozatím nebylo uchopeno odbornými články v českém ani zahraničním prostředí. Tato novost ale současně znamená absenci jiných odborných publikací znesnadňující orientaci v tématu, a tedy i získaná data lze jen obtížně konfrontovat s jinými zdroji.

Po celou dobu rozhovorů byla pozorována velká heterogenita získaných názorů. Na jedné straně někteří vedoucí se o téma sexuality a sexuální výchovy zajímají, deklarují připravenost odpovídat na dotazy a spolupracovat s rodiči, a ocenili by více prostoru pro toto téma na vzdělávacích akcích. Oproti tomu stojí vedoucí, kteří přiznávají nedostatečnou ujasněnost tématu sexuality a sexuální výchovy, většinou neví, jestli mají s tématem pracovat a témata cíleně do programu nezařazují. Pokud se téma v oddíle objeví, tak reagují dle vlastního úsudku.

Na základě získaných datových souborů lze vyvodit, že se vedoucí s tématy sexuality a sexuální výchovy setkávají při své práci. Komplexní sexuální výchova napříč oddíly, u kterých působí zapojení vedoucí, neprobíhá. U dvou ze zúčastněných respondentů lze pozorovat částečně systematický přístup k tématu, který ale směřuje spíše k práci se

sexualitou jednotlivých dětí. Zbylí čtyři vedoucí spíše nechávají sexuální výchovu nedotčenou a pouze reagují na podněty od dětí z oblasti sexuality jedince, případně zařazují jednorázově prvky do programu dle vlastního uvážení. O možnostech vzdělávání nejsou vedoucí informováni a pouze minimálně zaznamenali řešení tematiky v organizaci. Pro znázornění zjištěných výsledků byl vytvořen obrázek 1 shrnující pohled vedoucích na problematiku sexuality a sexuální výchovy v organizaci.

Obrázek 1: Pohled vedoucího na problematiku sexuality a sexuální výchovy v organizaci

Popis obrázku 1: Vedoucí je ústředním prvkem celého schématu. Fialová šipka ukazuje na individuální vlivy působící na vedoucího, například zkušenost, vzdělání aj.. Při práci s tématy u dětí jsou vedoucími zohledňovány především faktory uvedené v rámečku dítěte. Dítě, jeho interakce je ve schématu zobrazena modře, pokládá vedoucímu otázky, na které navazují společné rozhovory. Interakční cesty vedoucího jsou zobrazeny zeleně. Organizovaný program dotýkající se sexuální výchovy je v oddílech zařazován pouze minimálně, proto je oblast organizovaného programu vyznačena tečkami. Společně se vedoucí a dítě dostávají do situací, které řeší, a případně z nich získávají zkušenost pro sebe – označeno přerušovanými šipkami. Vedoucí se snaží o preventivní působení již před vznikem situace nebo o její zjednodušení (např. edukací, vybavením). Vedoucí komunikuje s rodiči, především jim zasílá informace, v opačném směru je komunikace slabší, znázorněno menší šipkou na straně vedoucího. Dalšími předpokládanými činiteli ve realizaci sexuální výchovy jsou rodina, škola, a popřípadě další.

V praktické části lze pozorovat velké individuální rozdíly mezi jednotlivými respondenty. Tato heterogenita je pravděpodobně vysoce zajímavá pro výzkumnou práci, protože nabízí vhled do jedinečného prostoru. Ovšem evokuje otázku, zda skauting, tak jak je celonárodně prezentován, dosahuje stejných kvalit ve všech základních organizačních jednotkách. Kvalita jednotlivých jednotek velmi úzce souvisí s kvalitou vůdců, na které jsou kladeny nemalé požadavky, například v publikaci „Poslání skautského vůdce“, kde jsou jmenovány konkrétní osobnostní předpoklady, znalosti, schopnosti (Pečený et al., 2004). Skautští vedoucí se při své práci setkávají s různými tématy, která mohou podléhat lokálním specifikům. Je tedy otázka, zda lze vytvořit univerzálnější komplex požadavků na vedoucí, než je již stanoven při skládání vůdcovské zkoušky. S tím souvisí i srovnání kvality kurzů pro vzdělávání skautských vedoucích, na kterých jsou podle řádu pro vzdělávání tyto zkoušky skládány (Junák – český skaut, 2019).

Dále je z výzkumu patrný rozpor mezi teorií a praxí. Na jednu stranu existují publikace doporučující práci se sexuální výchovou v oddíle se současně vznikajícími modelovými programy pro použití v oddílech (Popelková, 2015; Vacková, 2019). Na druhou stranu, podle našeho výzkumu, komplexní uvědomělá sexuální výchova v oddílech ze strany vedoucích neprobíhá.

Z práce vyplývá, že skauting, jako volnočasová výchovná organizace, představuje pro děti odlišný prostor oproti škole a rodině. Jeho postavení při sexuální výchově ale není přesně definováno, a to ani u nás ani ve světě. Například v roce 2011 v návaznosti na vysoký počet těhotenství u mladistvých a rozšíření sexuálně přenosných nemocí vznikl ve velké Británii program zabývající se sexuální výchovou v organizaci (BBC News, 2011). V reportáži vedoucí popisuje odlišnost od školní sexuální výchovy, která podle jeho názoru zastává spíše edukativní postoj zaměřený na biologii a sex. Naopak skautská organizace pracující s dětmi a mládeží má schopnost dlouhodobě podporovat rozhodování týkající se partnerských vztahů a sexuálního zdraví. Naplnění záměru sexuální výchovy se podle rozhovoru děje skrze kontinuální práci vedoucích s pomocí tematických programů (BBC News, 2011). V popředí organizace stojí vždy dospělí vedoucí, průvodci, kteří vedou organizaci, připravují program a dále pracují s mladšími členy organizace. Na mimořádné postavení vedoucího upozornila také Vacková (2017) článkem „Moc v mých rukou“ pro časopis Skauting. Popsanou unikátnost postavení organizace potvrzují i odpovědi respondentů při výzkumu. Obecně na možnost vzdělávání v sexuální výchově ve volném čase ukazuje i Janiš (2013).

České prostředí vnáší do tématu svá specifika. Například za sociokulturní rozpor specifický pro český skauting lze považovat zavedené tykání všech členů uvnitř organizace oproti jiným zvyklostem vykat. Je otázkou, zda tykání a specifické postavení skautského vedoucího pomáhá navazovat hlubší a přátelské vztahy s dítětem nebo naopak nezvyšuje možnost zranitelnosti dětí ze strany vedoucího. Ačkoli lze získané informace porovnávat se zahraničními publikacemi vliv komunismu na českou společnost (včetně zakázání fungování organizace) a rozhodnutí odlišit se od světového hnutí zakladatelem Antonínem Benjaminským Svojsíkem (1991) a pozdější vývoj ovlivněný především dlouhým zákazem činnosti během komunismu zapříčinil rozdílnost českého skautingu oproti zahraničnímu a proto je zajímavé porovnávat získané informace se zahraničními publikacemi. V zahraniční literatuře se ale k tématu také mnoho zdrojů neexistuje. Na úrovni odborných článků k tématu se podařilo nalézt pouze několik málo studií orientovaných na historii vzniku skautingu a negativního postoje Powela k masturbaci (Pryke, 2005), dále analýzu anglicky psaných textů skautských knih ukazující na genderové rozdíly obsahu publikací podle pohlaví cíleného čtenáře - skauti a skautky (Denny, 2011) nebo pokyny pro vydané organizací (Scouts, 2016). Akademický článek věnovaný sexuální výchově ve skautském prostředí ať už českém nebo zahraničním se autorce práce nalézt nepodařilo. Interní průzkum v organizaci Junák – český skaut, z. s. byl realizován Říhou v roce (2014), ale přinesl pouze dílčí informace o tom, že skautské prostředí je u 85 % respondentů považováno za bezpečné. V roce 2020 je také plánovaná obhajoba jiné bakalářské práce zaměřené na téma prevence kybergroomingu a sextingu u skautek od Pavelkové (2020). Pro doplnění uvedme, že oba výzkumy (Pavelkové i tento) probíhal u jiných vedoucích práce, autorky se navzájem neznají a výzkum nijak nekonzultovaly.

Z pohledu autorky textu se téma sexuality a sexuální výchovy jeví jako vhodný prostor pro další výzkum. Kvalitativní zpracování dalších respondentů a jejich názoru nebo kvantitativní výzkum uvnitř organizace na téma sexuální výchovy doposud nebyly realizovány. Zajímavý by mohl být i výzkum vnímání rodičů umisťujících dítě do systému skautské výchovy a jejich názor na zařazení sexuální výchovy do programu. Pohled rodičů skautů a skautek by mohl pomoci i organizaci v jednotnějším náhledu na problematiku. Na základě požadavků respondentů by také bylo vhodné připravit vzdělávací program s tématem sexualita a sexuální výchova, který by byl zařazen do kvalifikačních kurzů. Bylo také vhodné motivovat k akademickému studiu jevů uvnitř skautského hnutí i „neskauty“, kteří by měli větší nadhled a nestrannost nad studovanou tematikou. Mezi vhodné oblasti

dalšího výzkumu se jeví i zjišťování postojů vedoucích. Při řešení výzkumného problému bylo zvoleno jednodušší slovo názor, ale mezi lépe psychologicky uchopitelný termín by pravděpodobně patřil termín postoj. Takovýto výzkum by mohl probíhat i kvantitativním způsobem na podstatně větším vzorku, čímž by byla získána více reprezentativní data.

9 Závěr

Realizované výzkumné šetření zaměřené na skupinu vedoucích v organizaci Junák – český skaut, z. s. pracujících s výchovnou kategorií skauti nebo skautky (chlapci a dívky ve věku 11-15 let) přineslo zjištění o rozdílných přístupech k tématu sexuality a sexuální výchovy. Na základě šesti realizovaných rozhovorů lze konstatovat, že komplexní sexuální výchova v organizaci neprobíhá a vedoucí se spíše zabývají sexualitou jednotlivců. Obecně lze v rozhovorech sledovat obtíže o tématu mluvit, jsou využívána zástupná pojmenování, nevyjádření podmětu nebo jiné nejistoty související s tématem.

Roli sexuální výchovy ve skautské výchově vnímají všichni účastníci výzkumu jako nedominantní. Zjištěné názory na zařazení témat sexuality a sexuální výchovy byly heterogenní – od nutnosti téma více zařadit do programu až po názor téma vůbec nezahrnovat a nezasahovat do výchovy v rodině, pouze ji případně doplnit. Všichni vedoucí jsou ochotni odpovědět na otázky, které k tématu přichází od samotných dětí a dále s nimi skrze rozhovory pracovat. Nejčastější forma práce s tématy je rozhovor. Někteří vedoucí uvedli, že občas využívají i jiné metody, například přednášky. Odpovídající věnující se skupině skautek uvedli, že se především setkávají s tématem menstruace. Všichni respondenti se s tématem setkávají při realizaci koedukovaných akcí v rámci činnosti oddílů. Dále byly popisovány různorodé zkušenosti z jednotlivých organizačních jednotek.

Komunikace s rodinami dětí probíhá skrze emailovou korespondenci anebo osobní setkání. Vedoucí přijímají zpětnou vazbu od rodičů dětí a jsou jim k dispozici v případě otázek či potřeby. O zařazování témat sexuální výchovy vedoucí s rodiči spíše nekomunikují, ale v případě problémů by to udělali. Formy možné podpory při práci se sexualitou a sexualitou jmenovali vedoucí možnost vzniku metodického materiálu, který ale nepovažovali za zásadní. Naopak by respondenti uvítali zařazení tématu do vzdělávacích kurzů nebo prostor pro sdílení a diskuzi s ostatními vedoucími v organizaci.

Realizovaný výzkum popsal individuální rozdíly mezi šesti zúčastněnými respondenty, kteří během rozhovoru popsali vlastní názor na téma sexuality a sexuální výchovy ve skautu. Zjištěné výsledky byly popsány v kapitole analýza dat a v další kapitole diskutovány. Během výzkumu a rešerše literatury nebyl nalezen žádný podobný výzkum, který by umožnil porovnání dat. Nalezeny nebyly ani odborné zahraniční výzkumné zdroje pojednávající o problematice.

SOUHRN

Vývojová psychologie popisuje vývoj jednotlivce a člení ho do dílčích etap. V práci byla popsána etapa mladšího a staršího školního věku, kdy dítě navštěvuje základní školu. Jedná se přibližně o období 7 - 15 let. Z pohledu tělesného vývoje je zaznamenán rozvoj síly, vytrvalosti i tělesný růst (Státní zdravotní ústav, 2018). Pro období staršího školního věku, pubescence je také charakteristické pohlavní vyspívání – u chlapců, růst genitálu, změna hlasu nebo vousů, u dívek je to začátek menstruace, růst prsou (Janošová, 2008; Vágnerová, 2014). U dětí mladšího školního věku je popisován rozvoj myšlení a schopnost konkrétních operací, která se později rozvíjí do schopnosti pracovat dál s myšlenkou ve stádiu formálních operací (Klusák, 2014). Při učení je již na prvním stupni využíván dynamický rozvoj paměti a osvojování nových učebních strategií. Na druhém stupni základního vzdělávání se přidávají také nové zájmy, schopnost nahlížení na problém z různých úhlů pohledu nebo práce s abstraktními konstrukty (Thorová, 2015). Pro mladší školní věk je typické učení se zvládání stresových situací s oporou rodinné zázemí. Pubescent skrze sebereflexi buduje vlastní identitu a uvažuje o životní profesi (Blatný, 2016).

S nástupem do školy vstupuje dítě do nových rolí – stává se žákem ve skupině spolužáků a vzdělává se pod vedením pedagoga. Vliv rodičů postupně slábne a jako podstatná se jeví jeho kontinuální stabilita. Naopak na vlivu postupně přibývá vrstevnická skupina. Z pohledu psychosexuálního vývoje popsaného Freudem se v období školní docházky vystřídají fáze latence a s pohlavním zráním i genitální fáze (Vágnerová, 2014). První zkušenosti s partnerským vztahem jsou popisovány v mladším školním věku, ale jedná se spíše o napodobování chování dospělých. Pubescenti se učí komunikovat s druhým pohlavím například i skrz popichování, vztahy jsou v tomto období ale nestálé (Collins et al., 2009; Janošová, 2008; Thorová, 2015)

Pro bakalářskou práci důležitý pojem „sexuální výchova“ definuje například Průcha et al. takto: „Výchova směřující k získání návyků, dovedností, hodnot, norem a postojů v oblasti sexuálních vztahů mezi mužem a ženou, základní manželství a budování rodiny (Průcha & et al, 2013, s. 261). Mezi hlavní aktéry sexuální výchovy identifikoval Kopecský s Szotkowski rodinu, školu, vrstevníky a média (Kopecský & Szotkowski, 2017). Rodinou sexuální výchovu zajišťují především rodiče skrze přístup k dítěti, vlastní chování a také poučení (Matějček, 2007). Mezi aktéry rodinné výchovy patří i další členové rodiny, přiřazení nejčastěji na základě individuálního vnímání jednotlivce. Školní sexuální výchova

je ukotvena především v kurikulárních a preventivních dokumentech. Podle zjištěných výzkumných šetření je zařazena spíše teoreticky skrze frontální výuku (Lubasová et al., 2019; Sadková, 2018). Do výuky sexuální výchovy pak vstupují také nová média (internet, sociální sítě) spojená s riziky jako je například sexting nebo kybergrooming (Kopecký & Szotkowski, 2017). Posledním významným činitelem jsou vrstevníci, kteří na jedince působí nejen nastavením norem a přátelských vazeb ale také negativními projevy jako posměch nebo sociální tlak (Stone & Ingham, 2002; Thorová, 2015).

V samostatné kapitole teoretické části bylo představeno skautské prostředí, ve kterém byl následně realizován výzkum této práce. Zakladatelem hnutí je Robert Baden Powel, který v roce 1907 zahájil skautskou činnost prvním letním táborem (Scouts, 2020). Později založil českou organizaci Antonín Benjamín Svojsík, který ale vznikající českou organizaci na rozdíl od Powela nestavěl na povinnosti ke králi a povinnosti k Bohu (Hanzík, 1990). V současnosti je organizace Junák – český skaut, z. s. největší výchovnou volnočasovou organizací v České republice. V jednotlivých střediscích rozdělených do oddílů pod dohledem dospělých vedoucích, kteří složili interní vzdělávací zkoušku, probíhá práce v různých výchovných skupinách. Pro děti od 11 do 15 let se jedná o výchovnou skupinu skautky, skauti. K tématu sexuality a sexuální výchovy bylo uvnitř organizace publikováno několik textů v časopisech organizace a okrajově se mu věnují i další publikace (Břicháček et al., 2001; Koutenská, 2017b; Popelková, 2015; Říha, 2014).

Cílem práce bylo zmapování problematiky sexuality a sexuální výchovy ve skautingu z pohledu vedoucích. Hlavní výzkumnou otázkou bylo: Jaký je pohled vedoucích v organizaci Junák – český skaut, z. s. na problematiku sexuality a sexuální výchovy v organizaci? Kvalitativní výzkum byl realizován skrze metodu polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovory byly realizovány s šesti vedoucími, působícími v organizaci, kteří byli starší 18 let a pravidelně pracují s výchovnou kategorií skauti, skautky. Zpracování rozhovorů probíhalo interpretativní fenomenologickou analýzou.

Výsledkem výzkumného šetření je zjištění, že komplexní sexuální výchova neprobíhá, vedoucí se spíše zaměřují na práci se sexualitou jednotlivce. Velké individuální rozdíly byly nalezeny v názoru na zařazení sexuální výchovy. Jednotná role sexuální výchovy ve skautské výchově nebyla mezi účastníky výzkumu nalezena. Odpovědi oscillovaly mezi nutností většího důrazu na její zařazení do programu až po pouze doplňkovou činnost. Všichni vedoucí jsou ochotni pracovat s otázkami dětí k tématu. Hlavní používanou metodou je rozhovor, doplňkově se pak jedná o frontální edukaci nebo nácvik. Při otázce na

situace, ve kterých se vedoucí s tematikou setkávají, týkaly se první odpovědi shodně koedukovaných akcí pořádaných v rámci činnosti. Během rozhovorů se projevovaly individuální faktory působící na vedoucí, jako například zkušenosti nebo vzdělání. Do rozhovorů se promítala nejistota vedoucích v tématu, která se projevovala například využíváním zástupných pojmenování i odbíháním od tématu.

S rodiči dětí komunikují vedoucí nejčastěji emailem a informují je o plánovaných akcích. Dále jsou realizována individuální setkání a další společná činnost. O zařazení sexuální výchovy nebo tématech sexuality skautští vedoucí s rodiči spíše nekomunikují. Mezi vhodné formy podpory by vedoucí uvítali vzdělávání na kurzech, a to formálně i neformálně. Za obtížně pro praxi použitelnou považují respondenti jakoukoli metodiku k tématu sexuální výchovy.

Během výzkumného šetření ani rešerše literatury nebyl nalezen žádný podobný výzkum, který by umožnil porovnání dat. Okrajově se tématu věnuje skupina „Ochrana dítěte“ působící při ústředí organizace. V organizaci je také publikováno několik časopiseckých textů souvisejících s tématem (Koutenská, 2017b; Popelková, 2015) a nabízen je i program s tématem sexuální výchovy (Hrnčířová, 2018b). Závěrem tak můžeme poukázat na možný rozpor uvnitř organizace, a to mezi oficiálními publikacemi doporučujícími sexuální výchovu a konkrétními oddíly, kde podle realizovaného výzkumu sexuální výchova většinou neprobíhá.

LITERATURA

- Anchell, M. (2010). *Důvody proč neučit sexuální výchovu*. Hnutí Pro život ČR.
- BBC News. (2011). *Scout Association launches sex education programme*. Získáno z <https://www.bbc.com/news/av/uk-12976219/scout-association-launches-sex-education-programme>
- Blatný, M. (2016). *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova.
- Bourke, A., Boduszek, D., Kelleher, C., McBride, O., & Morgan, K. (2014). Sex education, first sex and sexual health outcomes in adulthood: findings from a nationally representative sexual health survey. *Sex Education, 14*(3), 299–309. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1080/14681811.2014.887008>
- Brayboy, L. M., Sepolen, A., Mezoian, T., Schultz, L., Landgren-Mills, B. S., Spencer, N., ... Clark, M. A. (2017). Girl Talk: A Smartphone Application to Teach Sexual Health Education to Adolescent Girls. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology, 30*(1), 23–28. <https://doi.org/10.1016/j.jpag.2016.06.011>
- Břicháček, V. (1995). *Skautské putování po stezce životem* (1. vyd.). Praha: FONS.
- Břicháček, V., Gaydošová, M., Hájek, T., Jičínský, J., Jungmannová, M., Kvapilová, H., ... Žaloudek, M. (2001). *Skautskou stezkou* (2. vyd.). Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR.
- Břicháček, V., & Růžička, V. (2000). *Pedagogika (Vůdcovská zkouška)*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR.
- Burdová, E. (2014). *Bezpečně na internetu*. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje (VISK).
- Collins, W. A., Welsh, D. P., & Furman, W. (2009). Adolescent Romantic Relationships. *Annual Review of Psychology, 60*(1), 631–652. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.60.110707.163459>
- Cvrček, V. (2000). *Vedení oddílu (Vůdcovská zkouška)*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR.
- Denny, K. E. (2011). Gender in context, content, and approach: Comparing gender messages in girl scout and boy scout handbooks. *Gender and Society, 25*(1), 27–47. <https://doi.org/10.1177/0891243210390517>

- Dvořák, R., & Fischer, R. (1999). *Organizace a právo (Vůdcovská zkouška)*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR.
- Epstein, M., & Ward, L. M. (2008). „Always use protection“: Communication boys receive about sex from parents, peers, and the media. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(2), 113–126. <https://doi.org/10.1007/s10964-007-9187-1>
- Erikson, E. H. (2014). *Životní cyklus rozšířený a dokončený* (2. vyd.). Praha: Portal.
- Ferreira, L., Godinez, I., Gabbard, C., Vieira, J. L. L., & Caçola, P. (2018). Motor development in school-age children is associated with the home environment including socioeconomic status. *Child: Care, Health and Development*, 44(6), 801–806. <https://doi.org/10.1111/cch.12606>
- Flores, D., & Barroso, J. (2017). 21st Century Parent–Child Sex Communication in the United States: A Process Review. *Journal of Sex Research*, 54(4–5), 532–548. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1267693>
- Furlanetto, M. F., Ghedin, D. M., Gonçalves, T. R., & Marin, A. H. (2019). Individual and contextual factors associated with sexual initiation among adolescents. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 32(1). <https://doi.org/10.1186/s41155-019-0138-z>
- Gavora, P., Koldeová, L., Dvorská, D., Pekárová, J., & Moravčík, M. (2010). *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. Získáno z <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/index.php/kapitoly/sociometria.php?id=i16>
- Giles, D. (2012). *Psychologie médií*. Praha: Grada.
- Grossman, J. M., Richer, A. M., Charmaraman, L., Ceder, I., & Erkut, S. (2018). Youth Perspectives on Sexuality Communication With Parents and Extended Family. *Family Relations*, 67(3), 368–380. <https://doi.org/10.1111/fare.12313>
- Hanzík, V. (1990). *Průvodce dějinami skautingu* (s. 32). s. 32. Hradec Králové.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.
- Hendl, J., & Remr, J. (2017). *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál.
- Hřivnová, M. (2013). Výchova ke zdraví jako prostor pro sexuální výchovu, sexuální výchova jako prostor pro prevenci nebezpečné elektronické komunikace. In *Rizika internetové komunikace v teorii a praxi* (s. 5–25). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

- Hrnčířová, J. (2018a). Komentovaný kodex jednání dospělých. Získáno 17. březem 2020, z Bezpečnost dětí website: <https://krizovatka.skaut.cz/oddil/vzdelavani/bezpecnost-deti/4517-komentovany-kodex-jednani-dospelych>
- Hrnčířová, J. (2018b). Nabídka programů - vzdělávací programy k tématu psychického bezpečí, které si u nás můžete objednat. Získáno 18. březem 2020, z Bezpečnost dětí website: <https://krizovatka.skaut.cz/oddil/vzdelavani/bezpecnost-deti/4314-nabidka-programu-vzdelavaci-programy-k-tematu-psychickeho-bezpeci-ktere-si-u-nas-muzete-objednat?autologin=1>
- Janiš, K. (2013). Stávající limity sexuální výchovy. *Sexuality VI*, 279–291. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela.
- Janošová, P. (2008). *Dívčí a chlapecká identita* (1. vyd.). Praha: Grada.
- Jarkovská, L., & Lišková, K. (2013). Tradice, její rozpad a záchrana skrze sex: Diskurzivní strategie odpůrců sexuální výchovy. *Sociologický Časopis*, 49(2), 269–290.
- Junák - český skaut, z. s. (2017). Organizační řád - příloha č. 1 - přehled a vlastnosti funkcí. Získáno 15. březem 2020, z Organizační řád website: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/265>
- Junák - český skaut, z. s. (2018). *Tykání skautů a skautek*. Získáno z <https://www.facebook.com/skaut/posts/10155584588462447/>
- Junák - český skaut, z. s. (2020). Fakta a čísla. Získáno 17. březem 2020, z <https://www.skaut.cz/skauting/fakta-a-cisla/>
- Junák – český skaut, z. s. (2014). *Stanovy spolku*. Získáno z <https://www.skaut.cz/wp-content/uploads/2018/05/stanovy-junaka.pdf>
- Junák – český skaut, z. s. (2019). *Řád pro vzdělávání činovnic a činovníků*. Získáno z <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/266-rad-pro-vzdelavani-cinovnic-a-cinovniku>
- Junák – český skaut, z. s. (2020). Naše projekty. Získáno 17. březem 2020, z <https://www.skaut.cz/skauting/nase-projekty/>
- Kadlčíková, K. (2011). Příprava učitele na výuku sexuální výchovy. In *Smíšený design v pedagogickém výzkumu: Sborník příspěvků z 19. výroční konference České asociace pedagogického výzkumu* (s. 421–428). <https://doi.org/10.5817/pdf.p210-capv-2012-20>

- Kamanová, L. (2014). Sexuální výchova v rodině: co víme z výzkumných studií. *Studia paedagogica*, 19(3), 29–46. <https://doi.org/10.5817/sp2014-3-3>
- Kamanová, L. (2017). Matky jako aktéři rodinné sexuální kultury. *Studia Paedagogica*, 22(1), 67–86. <https://doi.org/10.5817/SP2017-1-5>
- Kašparů, J. M. (2015). *O zemi beze studu*. Brno: Cesta.
- Klusák, M. (2014). *Morální vývoj školáků a předškoláků: paradigmatické výzvy dle Jeana Piageta*. Praha: Karolinum.
- Koliba, P., Weiss, P., Němec, M., & Dibonová, M. (2019). *Sexuální výchova pro studenty porodní asistence a ošetrovatelství* (1. vyd.). Praha: Grada Publishing.
- Kopecký, K. (2013). Rizika sextingu u českých pubescentů a adolescentů. In *Rizika internetové komunikace v teorii a praxi* (s. 25–40). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kopecký, K., Kožíšek, M., & Jakubcová, A. (2015). Fenomén sexting v teorii a praxi. *Skauting*.
- Kopecký, K., & Szotkowski, R. (2017). *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru*. Získáno z https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/doc_download/96-
- Koutenská, K. (2016, listopad). Na internet bezpečně. *Skaut*, 22–23. Získáno z <https://casopisy.skaut.cz/skaut/796#p22>
- Koutenská, K. (2017a, únor). Když ubližují dospěláci. *Skaut*, 34–35. Získáno z <https://casopisy.skaut.cz/skaut/809#p34>
- Koutenská, K. (2017b, duben). Tvoje tělo je jen tvoje! *Skaut*, 22–23. Získáno z <https://casopisy.skaut.cz/skaut/829#p22>
- Koutenská, K., & Vacková, P. (2016, říjen). Moje bezpečí. *Skaut*, 21. Získáno z <https://casopisy.skaut.cz/skaut/779#p21>
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2. vyd.). Praha: Grada Publishing.
- Lippa, R. (2009). *Pohlaví: příroda a výchova* (1. vyd.). Praha: Nakladatelství Academia.
- Lubasová, T., Charvát, M., & Taranzová, K. (2019). *Obsahová analýza minimálních preventivních programů základních škol se zaměřením na témata sexuální výchovy*.

10(2), 67–81. <https://doi.org/10.15452/PsyX.2019.10.0014>

- Marshal, M. P., Dietz, L. J., Friedman, M. S., Stall, R., Smith, H. A., McGinley, J., ... Brent, D. A. (2011). Suicidality and depression disparities between sexual minority and heterosexual youth: A meta-analytic review. *Journal of Adolescent Health, 49*(2), 115–123. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2011.02.005>
- Matějček, Z. (2007). *Co, kdy a jak ve výchově dětí* (4. vyd.). Praha: Portál.
- Matoušek, O. (1997). *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě* (1. vyd.). Praha: Portál.
- Messina, R., & Brodzinsky, D. (2019). Children adopted by same-sex couples: Identity-related issues from preschool years to late adolescence. *Journal of Family Psychology, 9*. <https://doi.org/10.1037/fam0000616>
- Milman, O. (2020, únor 18). Boy Scouts of America files for bankruptcy amid new sex-abuse lawsuits. *The Guardian*.
- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. (2009). *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách*. Získáno z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. (2010). *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*.
- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. (2016). *Vyhláška č. 197/2016 Sb. vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další vyhlášky*. Získáno z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-197>
- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. (2017). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (s. 166). s. 166. Získáno z <http://www.msmt.cz/file/43792/>
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
- Miovský, M., Skácelová, L., Čablová, L., Veselá, M., & Zapletalová, J. (2012). *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. Získáno z <https://www.adiktologie.cz/file/331/minim-prevent-program-web.pdf>

- Mottweiler, C. M., & Taylor, M. (2014). Elaborated Role Play and Creativity in Preschool Age Children. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 8(3), 277–286. <https://doi.org/10.1037/a0036083>
- Orel, M., & et al. (2016). *Psychopatologie* (2. vyd.). Praha: Grada Publishing.
- Osowská, A. (2010). *Sexuální výchova mládeže*. Technická univerzita v Liberci.
- Pavelková, N. (2020). *Prevence Kybergroomingu a sextingu u skautek v organizaci Junák - český skaut, z.s.* Univerzita Palackého v Olomouci.
- Pavlíček, A. (2010). *Nová média a sociální sítě*. Praha: Oeconomica.
- Pawelski, J. G., Perrin, E. C., Foy, J. M., Allen, C. E., Crawford, J. E., Del Monte, M., ... Vickers, D. L. (2006). The Effects of Marriage, Civil Union, and Domestic Partnership Laws on the Health and Well-being of Children. *PEDIATRICS*, 118(1), 349–364. <https://doi.org/10.1542/peds.2006-1279>
- Pečený, J., Eliáš, V., Novák, M., Šrámek, J., Kučera, P., & Flejberk, V. (2004). *Poslání skautského vůdce* (1. vyd.). Praha: Ekumenická lesní škola.
- Plajner, R. (1992). *Úsvit českého junáctví*. Praha: Junácká edice.
- Poledňová, I. (2009). *Sebepojetí dětí a dospívajících v kontextu školy* (1. vyd.). Brno: Masarykova univerzita.
- Popelková, P. (2015, březen). Sexuální výchova v oddíle. *Skauting*, 10–11. Získáno z <https://casopisy.skaut.cz/skauting/678#p10>
- Proctor, T. (2009). *Scouting for Girls: A Century of Girl Guides and Girl Scouts*. Santa Barbara: Praeger, ABC-CLIO.
- Průcha, J., & et al. (2013). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.
- Pryke, S. (2005). The control of sexuality in the early British Boy Scouts movement. *Sex Education*, 5(1), 15–28. <https://doi.org/10.1080/1468181042000301867>
- Pšenička, O. (1994). *Sexuální výchova v rodině radost být matkou a také otcem*. Pardubice: Hnutí Rodina.
- Rašková, M. (2013). Sexuální výchova v edukaci současné české primární školy. *Sexuality VI*, 292–307. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela.
- Regionální kancelář WHO pro Evropu a BZgA. (2017). *Standardy pro sexuální výchovu v*

- Evropě* (1. vyd.). Získáno z https://www.planovanirodiny.cz/storage/Standardy_pro_sexualni_vychovu_v_Evrope.pdf
- Říha, M. (2014). Sondy do skauského světa 6-12/2014. Získáno 15. únor 2020, z Sondy do skautského světa website: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/813-sondy-do-skautskeho-sveta-6-12-2014>
- Říhářek, T., Čermák, I., Hytych, R., & et al. (2013). *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita.
- Robert, J. (2013). *Nenech si to líbit!: ochrana dítěte před sexuálním zneužitím* (1. vyd.). Praha: Portál.
- Rogge, J.-U. (2018). *Puberta - opora, volnost, mantinely*. Brno: Edika.
- Šácha, T., Bachorík, J., & Hosenseidlová, P. (2013, listopad 8). Bývalí skautští vedoucí dostali za zneužívání dětí desetileté tresty. *irozhlas.cz*. Získáno z https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/byvali-skautsti-vedouci-dostali-za-zneuzivani-deti-desetilete-tresty_201311081244_kwinklerova
- Sadková, T. (2018). Současný stav sexuální výchovy v rámci základního vzdělávání v České republice – systematický přehled teorie a praxe. *Adiktologie*, 18(1), 48–58.
- Scouts. (2016). *Keeping Scouts Safe From Harm*. Získáno z https://www.scout.org/sites/default/files/library_files/KeepingSCTSafeFromHarm_EN-min.pdf
- Scouts. (2020). The Story of Scouting. Získáno 14. březen 2020, z <https://www.scout.org/scout-history>
- Scouts to run sex education classes. (2008, červen). *Children & Young People Now*.
- Scouts World Association of Girl Guides and Girl. (2020). Our History.
- Šedřová, K., & Švaříček, R. (2013). Jak psát kvalitativně orientované výzkumné studie. Kvalita v kvalitativním výzkumu. *Pedagogická orientace*, 23(4), 478–510. <https://doi.org/10.5817/pedor2013-4-478>
- Shah, C. Q. (2015). *Sex Ed, Segregated: The Quest for Sexual Knowledge in Progressive-era America*. Rochester: University of Rochester Press.
- Šilerová, L. (2010). Sex, reklama a mladí lidé... vnímání sexuality v reklamě mladými lidmi.

- Sex-- o nás, vás, i vás--*, 142–150. Olomouc: V nakladatelství Ámos vydala Česká asociace studentů psychologie.
- Šimánek, J. (1946). *Skauting jeho podstata, význam a ethika*. Praha: Rebcovo nakladatelství.
- Skuhravá, A. (2020). *Skauting je dobrodružství!* (1. vyd.). Praha: Junák - český skaut.
- Sloboda, Z. (2016). *Dospívání, rodičovství a (homo) sexualita* (1. vyd.). Pasparta.
- Stanley, A. (2016). *Láska, sex a chození*. Praha: Návrat domů.
- Státní zdravotní ústav. (2018). Seznam růstových grafů ke stažení. Získáno 25. březen 2018, z Seznam růstových grafů ke stažení website: <http://www.szu.cz/publikace/data/seznam-rustovych-grafu-ke-stazeni>
- Steinberg, L., & Monahan, K. C. (2011). Adolescents' Exposure to Sexy Media Does Not Hasten the Initiation of Sexual Intercourse. *Developmental Psychology*, 47(2), 562–576. <https://doi.org/10.1037/a0020613>
- Štěrbová, D. (2017). Sexuální výchova u dětí v náhradní rodinné péči v návaznosti na úskalí sexuální výchovy v mateřských a základních školách. *Magister: reflexe primárního a preprimárního vzdělávání ve výzkumu*, 1, 43–62. Získáno z http://kpv.upol.cz/download/magister/Magister_1-2017.pdf
- Stone, N., & Ingham, R. (2002). Factor Affecting British Teenagers' Contraceptive Use at First Intercourse: The Importance of Partner Communication. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 34(4), 191–197.
- Strášková, L. (2015). *Nová generace vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Strnádková, J. (2014). Záchranné lano a co s ním...? *Skauting*, 30–31. Získáno z <https://casopisy.skaut.cz/skauting/603#p30>
- Svojsík, A. B. (1991). *Základy junáctví* (3. vyd.). Červený Kostelec: Exprint.
- Sýkorová, P. (2017). Skautská výchovná metoda. Získáno 8. leden 2020, z Skaut křižovatka website: <https://krizovatka.skaut.cz/oddil/program/3360-skautska-vychovna-metoda>
- Tatangelo, G. L., & Ricciardelli, L. A. (2017). Children's body image and social comparisons with peers and the media. *Journal of Health Psychology*, 22(6), 776–787. <https://doi.org/10.1177/1359105315615409>
- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie* (1.). Praha: Portál.

- Tichavová, B. (2020). Potřebujeme kodex jednání dospělých? Získáno 18. březen 2020, z Skaut křižovatka website: <https://krizovatka.skaut.cz/clanky-na-webu/4963-potrebuje-kodex>
- Tiemanová, M. (2019). *Prevence rizikového chování*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- Uzel, R. (2006). *Sexuální výchova* (1. vyd.). Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí.
- Vacková, P. (2017, únor). Moc v mých rukou. *Skauting*, 30–32. Získáno z <https://casopisy.skaut.cz/skauting/805#p30>
- Vacková, P. (2019). *Sexuální výchova pro skauty a skautky* (Ochrana a bezpečí dětí, Ed.). Setkání výchovných zpravodajů. Ochoz u Brna: nepublikováno.
- Vágnerová, M. (2014). *Vývojová psychologie, dětství a dospívání* (2. vyd.). Praha: Karolinum.
- Vallory, E. (2016). *Světový skauting: výchova ke globálnímu občanství* (1. vyd.). Praha: Junák - český skaut.
- Vašutová, M. (2015). *Didaktika psychologie vybrané kapitoly*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- Volfová, M. (2010). *Sexuální výchova na základních školách*. Masarykova univerzita.
- World Organization of the Scout Movement. (1992). Fundamental Principles. Získáno 16. březen 2020, z https://scoutdocs.ca/Documents/Fundamental_Principles.php
- Zajíc, J. (2000). *Myšlenkové základy skautingu (Vůdcovská zkouška)*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR.
- Zajíc, J., Bárta, M., Poncarová, P., & Dabrowski, V. (2008). *Kdo jsem*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR.
- Zajíc, J., Přílepková, M., Poláková, M., Valentová, V., Votavová, J., & Lukešová, A. (2010). *Záchranné lano*. Praha: Česká rada dětí a mládeže.
- Žárská, M., Ermlová, M., Kupka, O., Klášpště, P., Zajíc, J., Šantora, R., & Finkeová, K. (2008). *Jak pracovat se stezkou*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR.
- Zimbardo, P. G., & Coulombe, N. D. (2017). *Odpojený muž, jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Praha: Grada Publishing a.s.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Abstrakt práce v českém a anglickém jazyku
2. Informovaný souhlas
- 3.

Příloha 1 – abstrakt bakalářské práce v českém a anglickém jazyku

ABSTRAKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Název práce: Pohled na problematiku sexuality a sexuální výchovy v organizaci Junák – český skaut z. s.

Autor práce: Mgr. Marie Cahlíková

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Dana Štěrbová. Ph.D.

Počet stran a znaků: 65 stran (118 487 znaků)

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 121

Abstrakt: Cílem práce je kvalitativním způsobem zmapovat problematiku sexuality a sexuální výchovy ve skautingu z pohledu vedoucích. Teoretická část práce představuje organizaci Junák – český skaut, z. s., vývojová období pro odpovídající věkové skupině dětí v organizaci a zaměřila se na rešerši problematiky sexuální výchovy a sexuality. Hlavní výzkumnou otázkou je: jaký je pohled vedoucích v organizaci Junák – český skaut, z. s. na problematiku sexuality a sexuální výchovy v organizaci? Pro potřeby práce byla za “vedoucího” považována osoba starší 18 let, která se alespoň jednou měsíčně účastní programu pro skauty/skautky. Pro zjišťování byl zvolen kvalitativní design studie s metodou samovýběru účastníků. Data byla získána pomocí polostrukturovaných rozhovorů vedených se šesti účastníky výzkumu. Pro zpracování získaných rozhovorů byla použita metoda interpretativní fenomenologické analýzy. Zjištění práce je, že komplexní sexuální výchova v oddílech obecně neprobíhá.

Klíčová slova: sexualita, sexuální výchova, skauting, vedoucí

ABSTRACT OF THESIS

Title: Insight to Sexuality and Sex Education in the organization Junák – český skaut, z. s.

Author: Mgr. Marie Cahlíková

Supervisor: Doc. PhDr. Dana Štěřbová. Ph.D.

Number of pages and characters: 65 pages (118 487 characters)

Number of appendices: 2

Number of references: 121

Abstract: The aim of the work was to qualitatively map the topic of sexuality and sexual education in the czech scout organization from the perspective of scout leaders. The theoretical part of the work introduced the organization Junák, described the stages of developmental psychology relevant for the topic and elaborated the essentials of sex education and sexuality. The main research question was what is the insight of the scout leaders in Junák - český skaut, z. s. into the issue of sexuality and sexual education in the organization? For the purpose of the work, a “leader“ is a person over 18 years of age who participates at least once a month in the scout program for boys or girls. A qualitative design of the study with the method of self-selection of participants was chosen for the research. The presented data were obtained through semi-structured interviews with six participants of the research. Interpretative phenomenological analysis was used to process the interviews. The finding of the work is that there is no complex approach to sex education in scout troops in the Czech republic.

Key words: sexuality, sex education, scouting, leader

Příloha 2 – použitý informovaný souhlas pro účastníky výzkumu

Informovaný souhlas

Název studie (projektu): Pohled vedoucích na řešení problematiky sexuality a sexuální výchovy v organizaci Junák - český skaut, z.s.

Jméno:

Datum narození:

Účastník byl do studie zařazen pod číslem:

1. Já, níže podepsaný(á) souhlasím s mou účastí ve studii. Je mi více než 18 let.
2. Byl(a) jsem podrobně informován(a) o cíli studie, o jejích postupech, a o tom, co se ode mě očekává.
3. Porozuměl(a) jsem tomu, že svou účast ve studii mohu kdykoliv přerušit či odstoupit. Moje účast ve studii je dobrovolná.
4. Při zařazení do studie budou moje osobní data uchována s plnou ochranou důvěrnosti dle platných zákonů ČR. Je zaručena ochrana důvěrnosti mých osobních dat. Při vlastním provádění studie mohou být osobní údaje poskytnuty jiným než výše uvedeným subjektům pouze bez identifikačních údajů, tzn. anonymní data pod číselným kódem. Rovněž pro výzkumné a vědecké účely mohou být moje osobní údaje poskytnuty pouze bez identifikačních údajů (anonymní data) nebo s mým výslovným souhlasem.
5. Porozuměl jsem tomu, že mé jméno se nebude nikdy vyskytovat v referátech o této studii. Já naopak nebudu proti použití výsledků z této studie.

Podpis účastníka:

Podpis:

Datum:

Datum: